

KRISTIN
HANNAH

SLAVIK

*V láske zistíme, kým sme chceli byť,
vo vojne, kým naozaj sme.*

plus

Slávik

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.albatrosmedia.sk

Kristin Hannah
Slávik – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2016

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

KRISTIN
HANNAH

SLÁVIK

*V láske zistíme, kým sme chceli byť,
vo vojne, kým naozaj sme.*

plus

Venujem Matthewovi Shearovi. Priateľovi, radcovi a bojovníkovi.
Veľmi nám chýbaš.

A Kaylee Nove Hannahovej, čerstvej hviezdičke v našom vesmíre:
Vitaj, dievčatko naše!

JEDEN

9. apríl 1995

Na pobreží v Oregone

Ak som sa za svoj dlhý život niečo naučila, tak je to toto: V láske zistíme, kým by sme chceli byť, vo vojne, kým naozaj sme. Dnešní mladí ľudia chcú vedieť o všetkých všetko. Myslia si, že problémy sa vyriešia tým, že o nich budú hovoriť. Ja patríam do generácie, ktorá toľko nerečnila, pozná hodnotu zabúdania, vie, aké lákavé sú nové začiatky.

Nedávno som sa však pristihla, že premýšľam o vojne a o svojej minulosti, o ľuďoch, ktorých som stratila.

Stratila.

Znie to, ako keby som svojich drahých kdesi zapotrešila, zanechala ich niekde, kam nepatria, potom sa odvrátila a v náhlom zmatku sa k nim nedokázala vrátiť späť.

Oni však nie sú stratení. A nie sú ani na nijakom lepšom mieste. Pominuli sa. Môj život sa chýli ku koncu a ja postupne zisťujem, že smútok, rovnako ako ľútosť, sa človeku usadí v DNA a naveky sa stane jeho súčasťou.

Za tých niekoľko mesiacov od manželovej smrti a od chvíle, keď mi stanovili diagnózu, som zostarla. Pokožka sa mi zošúverila, ztratila vláčnosť a hebkosť, ktorú mala zmlada, a teraz vyzerá ako voskový papier, ktorý sa niekto pokúsil uhladiť a znovu použiť. Oči mi často vypovedávajú službu – za tmy, keď čiernotu pretnú svetlá reflektorov, za dažďa. Táto nespoľahlivosť zraku mi vnáša do duše nepokoj. Možno práve preto sa obzerám za tým, čo už bolo. Minulosť vidím zreteľne, čo o súčasnosti povedať nemôžem.

Snažím sa predstaviť si, že ma zaplaví pokoj, keď tu už nebudem, že uvidím všetkých svojich milovaných, ktorých som stratila. Minimálne to, že mi odpustia.

Asi som smiešna.

Môj dom, ktorý pred viac ako sto rokmi postavil bohatý drevársky magnát a nazval ho Štítý, je na predaj a ja sa balím, lebo podľa môjho syna by som sa mala presťahovať.

Snaží sa o mňa starať, dať mi v tomto veľmi ťažkom období najavo, že ma ľúbi, a ja preto znášam aj to, ako ma komanduje. Či azda nie je jedno, kde zomriem? Ved' o to vlastne ide. Už viac nezáleží na tom, kde žijem. Do škatúľ ukladám život, ktorý som strávila v Oregone na pobreží Tichého oceánu, kam som prišla pred takmer päťdesiatimi rokmi. Nechcem si toho so sebou vziať veľmi veľa. Iba jednu vec.

Načiahnem sa za rúčkou na vyklápanie schodov do podkrovia. Vystrú sa ku mne, celkom ako ruka džentlmena podávaná dáme.

Chatrné schodíky sa mi chvejú pod nohami, keď po nich stúpam do podkrovia, odkiaľ cítiť pach plesne a potuchliny. Nad hlavou sa mi hojdá jediná žiarovka. Potiahnem za šnúрку a zažnem.

Zrazu sa cítim ako na starom parníku. Steny sú obložené širokými drevenými doskami, škáry medzi nimi vyplňajú strieborné pavučiny a v pradenách sa ako liany ťahajú k zemi. Strop sa zvažuje tak strmo, že rovno stáť môžem iba uprostred povaly.

Vidím hojdacie kreslo, v ktorom som sedávala, keď boli vnúcatá ešte malé, starú detskú postieľku a ošúchaného hojdacieho koníka na hrdzavých pružinách, stoličku, ktorú dcéra prelakovala, keď ochorela. Okolo stien sú naukladané škatule označené rozličnými nápismi: „Vianoce“, „Vďakyvzdanie“, „Veľká noc“, „Halloween“, „Jedáľenský servis“ či „Šport“. Sú v nich veci, ktoré už takmer nepoužívam, nedokážem sa však s nimi rozlúčiť. Keby som si pripustila, že už viac nebudem zdobiť vianočný stromček, bolo by to, ako keby som sa vzdávala. A ja som nikdy nehádzala flintu do žita. To, čo hľadám, nájdem zastrčené v kúte: starý lodný kufor polepený nálepkami z ciest.

Ťažký kufor sa mi len s námahou podarí odtiahnuť do stredu podkrovia, priamo pod visiacu žiarovku. Klaknem si k nemu, no kolená mi prvéra bodavá bolesť, takže sa radšej prekotúlam na zadok.

Veko na kufri zdvíham prvý raz po tridsiatich rokoch. Horný priečnik je plný spomienok na deti. Drobučké topánočky, hlinené tabuľky s odtlačkami malých detských dlaní, kresbičky s panáčikmi a vysmiatymi slnkami, vysvedčenia, fotografie z tanečných besiedok.

Vyberiem priečnik z kufra a položím ho vedľa.

Na dne kufra sú iba halabala nahádzané predmety, ktoré mi pripomínajú dávno zašlé časy: niekoľko zájdených denníkov viazaných v koži, kôpka starých pohľadníc previazaných modrou saténovou stuhou, lepenková škatuľka, ktorá je v jednom rohu preliačená, útle básnické zbierky od Julienu Rossignola a škatuľa od topánok ukrývajúca stovky čiernobielych fotografií.

Na samom vrchu leží zažltnutý, ufúľaný papier.

Keď ho dvíham, ruky sa mi chvejú. Je to *carte d'identité*, preukaz totožnosti z obdobia vojny. Vidím malú fotografiu pasového formátu. Je na nej mladá žena. *Juliette Gervaisová*.

„Mami?“

Počujem svojho syna, ako po vŕzgajúcich drevených schodoch vystupuje nahor, jeho kroky presne zodpovedajú tepu môjho srdca. Koľkokrát už na mňa volal?

„Mami? Nemala by si chodiť sem hore. Dokelu. Tie schody sa trasú ako huspenina.“ Prišiel ku mne. „Stačí, aby si sa pokĺzla, a...“

Dotknem sa jeho nohavice a takmer nebadane pokrútim hlavou. Nedokážem sa naňho pozrieť. Vysúkam zo seba iba: „Nezačínaj s tým.“

Kľakne si, potom si sadne. Cítim vôňu jeho vody po holení, jemnú a korenistú, a aj náznak dymu. Vonku si potajme zapálil, zlozvyk, ktorého sa pred desiatkami rokov zbavil a ku ktorému sa vrátil, keď mi prednedávnom stanovili diagnózu. Nemám dôvod napomínať ho. Je lekár. Vie, ako si tým škodí.

Inštinkt mi káže vhodiť kartičku späť do kufra a pribuchnúť veko, aby som ju znovu schovala. Robila som to po celý svoj život.

Teraz umieram. Možno nie rýchlo, nie však ani pomaly, a cítim, že by som sa mala pozrieť na to, ako som žila.

„Mami, ty plačeš.“

„Naozaj?“

Chcem mu povedať pravdu, no nedokážem. Táto neschopnosť ma mätie a zahanbuje. V mojom veku by som sa nemala ničoho báť – rozhodne nie svojej vlastnej minulosti.

Poviem iba: „Chcem si vziať so sebou tento kufor.“

„Je strašne veľký. Vyber si, čo chceš, a ja to preložíim do menšej škatule.“

Usmejem sa nad tým, ako sa ma pokúša kontrolovať. „Ľúbim ťa a som zase raz chorá. To je jediný dôvod, prečo som ti dovolila, aby si ma sekíroval. Nie som však mŕtva. Tento kufor si chcem vziať so sebou.“

„Čo z neho tak veľmi potrebuješ? Sú tam iba naše detské umelecké výtvory a ďalšie taľafatky.“

Keby som mu dávno povedala pravdu alebo keby som viac tancovala, pila a spievala, možno by *o mne* získal komplexnejší obraz, nevidel by iba svoju obyčajnú, spoľahlivú matku. Miluje moju nekompletnú verziu. Vždy som si myslela, že túžim práve po tom: byť milovaná a obdivovaná. Teraz si myslím, že by som bola radšej, keby ma moji drahí poznali.

„Ber to ako moje posledné želanie.“

Vidím, že mi chce takéto reči zatrhnuť, bojí sa však, že ho hlas prezradí, a tak si iba odkašle.

„Dvakrát si už zvíťazila. Zvíťazíš aj tentoraz.“

Obaja vieme, že to nie je pravda. Som krehká a slabá. Bez výdobytkov medicíny nezaspím ani sa nenajem.

„Isteže, zvíťazím.“

„Ide mi iba o to, aby sa ti nič nestalo, o tvoju bezpečnosť.“

Usmejem sa. Američania sú niekedy takí naivní.

Kedysi som bola aj ja taká optimistická ako on. Svet som považovala za bezpečný. To však bolo veľmi dávno.

„Kto je Juliette Gervaisová?“ spýta sa Julien a zvuk tohto mena z jeho úst ma trochu zaskočí.

Zavriem oči a v tme, v ktorej cítim pach plesne a zašlých životov, sa moja myseľ vráti do minulosti, ako keď most preklenie roky aj svetadiely. Proti svojej vôli – alebo možno v spolupráci s ňou, kto sa v tom má vyznať? – začnem spomínať.

DVA

Svetlá v celej Európe zhasínajú.
Za svojho života sa ich nového svetla už nedočkáme.

– SIR EDWARD GREY O VEĽKEJ VOJNE

august 1939
Francúzsko

Vianne Mauriacová vyšla z príjemne chladnej kuchyne so štukovou omietkou na priedomie. V toto nádherné letné ráno bolo celé údolie Loiry v plnom kvete. Biele plachty sa trepotali vo vánku a po starom kamennom múriku, ktorý oddeľoval dom od cesty a chránil ho pred zvedavými zrakmi okoloidúcich, sa ako vodopád rinuli nadol ruže. Niekoľko usilovných včielok bzukotalo v kvetoch, z diaľky k nej doliehalo spokojné fučanie vlaku a potom sa pridala ešte aj švitorivý dievčenský smiech.

Sophie.

Vianne sa usmiala. Jej osemročná dcérka zrejme pobieha po dome a počas príprav na sobotňajší piknik sa dožaduje otcovej pozornosti.

„Tvoja dcéra je malý tyran,“ pošťožoval sa Antoine, keď sa zjavil vo dverách.

Podišiel k nej, čierne napomádované vlasy sa mu na slnku zaleskli. Ráno pracoval – šmirgľom brúsil stoličku, ktorá už aj tak bola hladká ako satén –, takže sa mu na tvári a pleciach usadila tenká vrstvička prachu. Bol to statný muž, vysoký, plecnatý, s ošľahanou tvárou pod tmavým strniskom, o ktoré sa musel neustále starať, aby sa nezmenilo na bradu.

Objal ju a privinul k sebe.

„Milujem ťa, Vianne.“

„Aj ja ťa milujem.“

Bola to absolútna pravda. Na tomto mužovi milovala úplne všetko: jeho úsmev, mrmlanie zo sna, smiech zakaždým, keď si kýchol, aj árie, čo si vyspevoval v sprche.

Zalúbila sa doňho pred pätnástimi rokmi na školskom dvore, vtedy ešte nevedela, čo to vlastne láska je. Vo všetkom bol *jej prvý* – dal jej prvý bozk, bol jej prvá láska, prvý milenec. Kým sa neobjavil v jej živote, bola vychudnuté, neohrabané, neisté dievča, ktoré sa od strachu zajakávalo, a to veru bývalo často.

Dievča bez matky.

Už si takmer dospelá, povedal jej otec, keď prvýkrát kráčali k tomuto domu. Mala vtedy štrnásť rokov, oči opuchnuté od plaču a v duši neznesiteľný žiaľ. V jednom okamihu prestal byť tento dom ich letným rodinným sídlom a stal sa jej väzením. Ani nie dva týždne po smrti maman prestal byť papa otcom. Keď prišli sem, na toto miesto, nedržal ju za ruku, nepoložil jej dľaň na plece ani jej neponúkol vreckovku, aby si utrela slzy.

A-ale, j-ja som ešte malá, namietala.

Už si veľká.

Pozrela sa na Isabelle, štvorročnú mladšiu sestru, ktorá si ešte stále cmúľala palec a vôbec nechápala, čo sa deje. Neustále drankala, aby jej povedali, kedy sa maman vráti domov.

Otvorili sa dvere a v nich stála vysoká, chudá žena s nosom pripomínajúcim vodovodný kohútik a očami malými a hnedými ako hrozienka.

Toto sú tie dievčatá? spýtala sa žena.

Papa prikývol.

Nebudú vám na ťarchu.

Všetko sa zbehlo tak rýchlo. Vianne nič nechápala. Papa svoje dcéry odprataval ako špinavú bielizeň a nechal ich u cudzích. Medzi dievčatami bol obrovský vekový rozdiel, boli si vzdialené, ako keby pochádzali z dvoch rozdielnych rodín. Vianne chcela Isabelle utešiť – veľmi po tom túžila –, vnútro jej však spaľoval taký bôľ, že nedokázala myslieť na nikoho okrem seba, najmä nie na také tvrdohlavé, netrpezlivé a uvrešťané dieťa ako Isabelle. Veľmi dobre sa pamätala na prvé dni na tomto mieste: Isabelle neustále mraučala a bitku od madame vždy schytala ona. Vianne svoju sestru zaprisahávala, neustále jej opakovala, *Mon Dieu, Isabelle, prestaň už vrieskať. Rob, čo od teba chce*, no Isabelle bola nezládnuteľná už ako štvorročná.

To všetko Vianne ničilo – zármutok za zosnulou matkou, bolesť z otcovho zavrhnutia, náhla zmena životných podmienok a Isabellino neustále natískanie sa, rovnako ako osamelosť, s ktorou si nevedela rady.

Zachránil ju Antoine. V to prvé leto po smrti maman sa z nich stala nerozlučná dvojica. Keď mala šestnásť, otehotnela, v sedemnástich sa vydala a stala sa paňou Le Jardin. O dva mesiace neskôr potratila a chvíľu sa cítila ako stratená. Nedá sa to vyjadriť inak. Utiahla sa do svojho zármutku, zakuklila sa doň, neschopná starať sa o kohokoľvek alebo čokoľvek – rozhodne nie o biednu, umrŇčanú sestru, ktorá sa jej držala ako kliešť.

To však boli lanské snehy. Nehodlala dopustiť, aby jej takéto spomienky skalili radosť z nádherného letného dňa.

Oprela sa o manžela a vzápätí k nim pribehla ich dcérka. Hrdo oznámila: „Som hotová. Môžeme ísť.“

„Dobre,“ uškrnul sa Antoine, „naša princezná je hotová, takže sa musíme pohnúť.“

Keď sa Vianne vrátila do domu po klobúk zavesený na háčiku pri dverách, na tvári jej ihral úsmev. Bola rusovláska s jemnou pokožkou bledou ako porcelán a očami modrými ako more, takže sa vždy chránila pred slnkom. Kým si na hlavu upravila slamený klobúk so širokou strieškou, vzala čípkové rukavice a piknikový kôš, Sophie s Antoinom už boli za bránou.

Vianne sa k nim pridala na nie príliš širokej prašnej ceste, čo viedla popred dom. Len tak-tak sa na ňu zmestilo jedno auto. Za ňou sa rozprestierali šire lúky a háje. Zeleň miestami oživovali červené maky a modré nevádze. V tomto kúte údolia okolo Loiry rástla skôr tráva, nie vinič. Aj keď to sem z Paríža boli iba dve hodiny vlakom, človek sa zrazu cítil ako v celkom inom svete. Turistov nebolo veľa, dokonca ani v lete.

Občas okolo prehrkotalo auto, bicykel alebo voz ťahaný párom volov, najčastejšie však boli na ceste sami. Žili takmer jeden a pol kilometra od Carriveau, mestečka s necelou tisíckou obyvateľov, známeho hlavne ako miesto, kde sa na svojej púti zastavila svätá Jana z Arku. V meste nebol priemysel a núkalo sa iba málo pracovných príležitostí – okrem tých na le-tisku, ktoré bolo pýchou Carriveau, jediné svojho druhu široko-ďaleko.

V mestečku sa úzke, mačacími hlavami dláždené ulice vinuli pomedzi staré domy postavené z vápenca, čo sa rozpačito tislí jeden k druhému. Z kamenných múrov opadávala omietka. Rozklad nebolo na prvý

pohľad vidno, zakrýval ho brečtan, cítiť ho však bolo všade. Mestečko – jeho krivolaké ulice, nerovné schody, slepé uličky – sa zliepalo postupne, celé stáročia. Kamenné budovy ožili farbami: červené markízy vystužené čiernymi kovovými rebrami, balkóny s tepaným zábradlím zdobili muškáty v terakotových kvetináčoch. Na človeka všade číhali lákadlá: výklad s pastelovými makrónkami, šunkou, syrmi, *saucisson* naaranžovanými do pružených košíkov či debničky so sýtočervenými paradajkami, fialovými baklažánmi a zelenými uhorkami. Kaviarne nemali v tento slnečný deň núdzu o návštevníkov. Muži posedávali pri kovových stolíkoch, popíjali kávu, fajčili ručne ušúľané hnedé cigarety a nahlas debatovali.

Typický deň v Carriveau. M'sieur LaChoa zametal ulicu pred svojou *saladerie*, madame Clonetová umývala výklad na svojom klobučníctve a hŕstka malých pubertiakov sa bok po boku presušala po meste; kopali do odpadkov a cigareta im putovala z ruky do ruky.

Za mestom zamierili k rieke. Na rovnom trávnom brehu Vianne postavila na zem piknikový kôš a do tieňa gašтана rozprestrela deku. Z koša vybrala chrumkavú bagetu, kus kvalitného tučného syra, dve jablká, niekoľko tenkých plátkov bayonskej šunky a fľašu bollingeru, ročník 1936. Naliala manželovi šampanské a sadla si k nemu, zatiaľ čo Sophie odbehla k rieke.

Deň ubiehal v opare spokojnosti prehriatej slnečnými lúčmi. Rozprávali sa, smiali a pochutnávali si na dobrotách z piknikového koša. Antoine až neskôr, keď sa Sophie vzdialila s udicou v ruke a on pre ňu plietol venček zo sedmokrások, povedal: „Hitler nás všetkých onedlho vtiahne do svojej vojny.“

Vojna.

Dnes nikto nehovoril o ničom inom a Vianne nemala chuť to počúvať. Najmä nie v ten krásny letný deň.

Rukou si zatienila oči a zadívala sa na dcérku. Za riekou sa rozprestieralo starostlivo a precízne kultivované zelené údolie Loiry. Nenarúšali ho nijaké ploty, nijaké hranice, všade sa očiam núkali iba kilometre zvlnených zelených polí, kde-tu narušené malým hájom a sem-tam ozvláštnené nejakým kamenným domom alebo stodolou. Vo vzduchu sa ako chumáčiky bavlny vznášali drobulinké biele kvietky.

Kľakla si a zatlieskala. „Sophie, poď! Je načase ísť domov.“

„Vianne, nemôžeš to ignorovať.“

„Mám sa azda začať báť? Prečo? Veď si tu, aby si nás ochránil.“

S úsmevom (možno až príliš širokým) pobalila piknikový kôš, zvolala rodinu a odvieďla ju späť na prašnú cestu.

Ani nie o tridsať minút neskôr už stáli pri masívnej drevenej bráne Le Jardin, kamenného vidieckeho domu, ktorý jej rodina vlastnila už tri storočia. Dvojpodlažná stavba, ktorá časom nadobudla najrôznejšie odtiene sivej, mala okná s modrými okenicami obrátené do ovocného sadu. Okolo dvoch komínov sa ovíjal brečtan a zakrýval aj štítu domu. Z pôvodného pozemku zostalo iba sedem akrov. Zvyšných dvesto rodina postupne predala v priebehu dvoch storočí, keď zažívala nepriazeň osudu. Vianne však sedem akrov viac než stačilo. Nevedela si predstaviť, že by mala obhospodarovať viac.

Vošli do domu a Vianne zavrela dvere. V kuchyni boli na železnej konštrukcii nad sporákom zavesené medené a liatinové hrnce a panvice. Na drevených stropných trámoch sa sušili viazaničky levandule, rozmarínu a tymianu. Vo veľkom medenom dreze, rokmi sfarbenom dozelená, by sa pokojne mohol okúpať aj menší psík.

Zo stien miestami odpadávala omietka a odhaľovala predchádzajúcu maľovku. Obývačka – s gaučom obtiahnutým krásnou dekoračnou látkou, ornamentálnymi kobercami z Aubussonu, starožitným čínskym porcelánom, kvetovaným kartúnom a plátňom z Jouy s jeho typickými motívmi – predstavovala nesúrodú zmes nábytku a textílií. Niektoré obrazy na stenách boli skvelé – možno dokonca významné –, iné boli dielom amatérov. Celá táto trochu ošumelá, no pohodlná zlátanina vyžarovala dávnu prítomnosť stratených peňazí a zašlého vkusu.

V salóne sa pristavila a cez dvere so sklenou výplňou vyzrela do záhrady za domom, kde Antoine na vlastnoručne zhotovenej hojdačke hojdačal Sophie.

Vianne si z hlavy zložila klobúk, pozorne ho vrátila na vešiak pri dverách, zvesila zásteru a uviazala si ju okolo pása. Kým sa Sophie a Antoine vonku hrali, Vianne pripravila večeru. Ružovučkú bravčovú panenskú sviečkovicu obalila hrubými plátkami slaniny, oviazala motúzikom a oprážila na rozohriatom oleji. Mäso vložila do rúry, aby sa pieklo, a pustila sa do zvyšku večere. Presne o ôsmej zavolala manžela a dcérku na večeru,

a keď sa ozval dupot nôh, vrava a škrípanie stoličiek, ktoré hladoši ťahali po podlahe, keď si sadali, neubránila sa úsmevu.

Sophie sedela za vrchstolom, hlávku jej zdobil venček zo sedmokrások, ktorý jej Antoine uplietol pri rieke.

Vianne položila na stôl misu, z ktorej sa šírila lákavá vôňa – na opečených zemiakoch trónila bravčová pečenka v chrumkavej slaninke obložená jablkami a poliata lahodnou vínovou omáčkou. Vedľa nej postavila misku s mladým hráškom, ktorý oprážila na masle a ochutila estragónom z vlastnej záhrady. Samozrejme, že nechýbala ani bageta, ktorú upiekla predchádzajúce ráno.

Sophie sa počas celej večere, ako napokon vždy, nezatvorili ústa. Istým spôsobom bola celá tante Isabelle – nedokázala udržať jazyk za zubami.

Keď napokon prišiel rad na dezert – *ile flottante*, vtáčie mlieko, teda snehové ostrovčeky vo vanilkovom kréme – zavládla pri stole tichá spojnosť.

„Tak,“ povedala napokon Vianne a odstrčila od seba napoly zjedený dezert, „a je čas poumývať riad.“

„Ach, maman,“ zafňukala Sophie.

„Nemrnč,“ povedal Antoine. „Správaj sa ako veľká.“

Vianne a Sophie sa, tak ako každý večer, pobrali spoločne do kuchyne, každá sa postavila na svoje miesto – Vianne k hlbokému medenému drezu, Sophie ku kamennej pracovnej doske – a pustili sa do umývania a utierania riadu. Vianne zacítila štiplavo-sladkastý dym z Antoinovej večernej cigarety, ktorý sa niesol domom.

„Papa sa dnes nezasmial na ničom, čo som hovorila,“ postáždžovala sa Sophie, keď Vianne ukladala riad na drevené nástenné police. „Asi mu niečo je.“

„Nesmial sa? Nuž, to rozhodne je dôvod na paniku.“

„Trápi ho vojna.“

Vojna. Zase tá vojna.

Vianne vydurila dcéru z kuchyne. Na poschodí, keď už boli v Sophiinej izbe, si Vianne sadla na širokú posteľ a počúvala, ako jej dcérka pri obliekaní pyžama, umývaní zubov a ešte aj v posteli neprestajne švitorí.

Sklonila sa, aby dala Sophie pusku na dobrú noc.

„Mám strach,“ priznalo sa dievčatko. „Bude vojna?“

„Neboj sa,“ upokojovala ju Vianne. „Papa nás ochráni.“ Aj tak sa jej však v myslí vybavil iný deň, keď ju rovnakými slovami chlácholila jej mami.

Neboj sa, vravela, keď jej otca zverbovali do vojny.

Nezdalo sa, že by Sophie presvedčila.

„Ale...“

„Žiadne ale. Nemáš sa čoho báť. A teraz už zavri očka a spi.“

Dala dcérke ešte jeden bozk, pery nechala chvíľku pritisnuté na drobnom líčku.

Vianne zišla dolu a vyšla do záhrady za domom. Noc bola sporná a vzduch voňal jazmínom. Antoina našla na trávniku, sedel na jednej zo železných kaviarenských stoličiek, čo tam boli rozostavené, nohy mal vystreté pred sebou a telo nepohodlne prevalené na jeden bok.

Podišla k nemu a položila mu ruku na rameno. Vydýchol dym a ešte raz si poriadne potiahol z cigarety. Potom sa na ňu pozrel. Mesačný svet mu na bledej, akoby cudzej tvári vytváral tieň. Siahol rukou do vrečka na veste a vytiahol z neho hárok papiera.

„Povolali ma, Vianne. Ako väčšinu osemnásť- až tridsaťpäťročných mužov.“

„Povolali? Ale veď... nie sme vo vojne. Ja ne...“

„V utorok sa musím hlásiť.“

„Ale... ale... veď ty si poštar.“

Neuhol pred jej pohľadom a ona mala zrazu pocit, že sa zadusí.

„Tak sa zdá, že teraz som už vojak.“

TRI

Vianne vedela o vojne svoje. Nie o vojnovom virvare, rinčaní zbraní, dyme a krvi, ale skôr o tom, čo po nej zostalo. Narodila sa síce v mierových časoch, no jej najranejšie spomienky sú späť s vojnou. Spomínala si, ako maman plakala, keď sa s ňou papa lúčil. Ešte stále si pamätala, aká bola večne hladná a vždy jej bolo zima. Najmä však na to, ako sa otec po návrate domov zmenil, ako kríval, stenal a mlčal. Vtedy začal do seba obracať poháriky, odťahoval sa do ústrania a nedbal na rodinu. Neskôr pribudlo trieskanie dverí, náhle hádky, ťaživé ticho medzi rodičmi, ktorí si na noc líhali v dvoch rôznych izbách.

Otec po návrate z vojny už nebol ten istý muž, ktorý do nej odišiel. Snažila sa, aby ju miloval, ba čo viac, robila všetko, aby ho neprestala milovať, no napokon sa jedno aj druhé ukázalo ako nemožné. Po tom, čo ju odviedol do Carriveau, Vianne celé roky žila svoj vlastný život. Otcovi posielala pohľadnice na Vianoce aj narodeniny, ani jednu však nedostala. A iba málokedy sa spolu rozprávali. A o čom aj? Na rozdiel od Isabelle, ktorá sa s novou situáciou nedokázala zmieriť, Vianne pochopila – a prijala –, že smrť maman znamenala nezvratný rozpad ich rodiny. Papa bol zrazu muž, ktorý jednoducho odmietal byť svojim deťom otcom.

„Viem, ako veľmi sa bojíš vojny,“ prihovoral sa jej Antoine.

„Maginotova línia vydrží,“ odvetila a snažila sa, aby jej hlas znel presvedčivo. „Do Vianoc budeš doma.“ Maginotovu líniu predstavovali dlhé kilometre betónových múrov, zátaras a zbraní, ktoré Francúzsko po Veľkej vojne vybuďovalo a rozmiestnilo pozdĺž nemeckých hraníc na svoju ochranu. Nemci ju určite neprelomia.

Antoine ju zovrel v náručí. Jazmín omamne voňal a ona zrazu vedela, že odteraz, kedykoľvek zacíti vôňu jazmínu, si spomenie na túto rozlúčku.

„Antoine Mauriac, ľúbim ťa a budem čakať, kým sa nevrátiš ku mne domov.“

Neskôr si nedokázala vybaviť, ako vošli do domu, vyšli po schodoch, lahli si do postele, vyzliekli sa. Spomínala si iba na to, ako nahá spočinula v jeho náručí, ležala vedľa neho, keď sa s ňou miloval tak ako ešte nikdy predtým, horúčkovo ju zasypával bozkami a stískal rukami, ktoré ako keby ju však išli roztrhnúť.

„Si silnejšia, než si myslíš,“ povedal jej, keď už ticho ležali prepletení v tesnom objatí.

„Nie, nie som,“ šepala príliš ticho, aby to mohol počuť.

* * *

Na druhý deň ráno mala Vianne chuť zdržať Antoina v posteli, aby tam zostal celý deň, dokonca ho možno presvedčiť, aby si pobalili veci a ako zlodeji sa pod rúškom noci odkradli preč.

Kam by sa však podeli? Vojna sa vznášala nad celou Európou.

Keď dorobila raňajky a doumývala riad, išla sa jej od tepavej bolesti v zátylku hlava rozskočiť.

„Maman, si akási smutná,“ privravela sa jej Sophie.

„Ako by som mohla byť smutná v takýto krásny letný deň, keď sa chystáme na návštevu našich najlepších priateľov?“ namietla možno až príliš veselo Vianne.

Až vonku, keď už stála pod jabľoňou v záhradke pred domom, si uvedomila, že je bosá.

„Maman,“ súrila ju Sophie netrpezlivo.

„Už idem,“ povedala Vianne a vykročila za Sophie cez záhradu okolo starého holubníka, kam už iba odkladali záhradnícke náradie, a prázdnej stodoly. Sophie otvorila zadné vrátka, vybehla na pekne udržiavaný súseďný dvor a rozbehla sa ku kamennému domcu s modrými okenicami.

Sophie zaklopala, no keď nik neodpovedal, vošla dnu.

„Sophie!“ napomenula ju Vianne, ale ako keby sa s hluchým rozprávala. Najlepší priatelia si nepotrpia na dobré spôsoby a Rachel de Champlain bola Viannina najlepšia priateľka už pätnásť rokov. Zoznámili sa mesiac po tom, čo papa deti tak hanebne opustil v Le Jardin.

V tom čase tvorili zvláštnu dvojicu: Vianne bola štúpľa, bledá a nepokojná, Rachel zase vysoká, chlapčenská, s obočím, ktoré rástlo rýchlejšie ako burina, a hlasom prenikavým ako lodná siréna. Obe boli outsiderky, až kým sa nestretli. V škole sa z nich stala nerozlučná dvojica a odvtedy sa už roky priatelili. Spolu sa prihlásili na univerzitu a obe sa stali učiteľkami. Dokonca aj otehotnieť sa im podarilo v rovnakom čase. Teraz učili v susediacich triedach miestnej školy.

Rachel sa zjavila v otvorených dverách, na rukách držala čerstvý prírastok do rodiny, syna Ariela.

Vymenili si pohľady. Zračili sa v nich všetky ich obavy aj city.

„Myslím, že dnes je ten správny deň na víno. Dáme si pohárik, čo ty na to?“ vyrukovala s návrhom Rachel.

„Som za!“

Vianne vošla za priateľkou do malej, presvetlenej, čistučkej a nesmierne pôvabnej miestnosti. Váza s divokými kvetmi zmiernovala prísnosť masívneho stola, ku ktorému boli prisunuté nerovnaké stoličky. V rohu jedálne stál kožený kufřík a na ňom ležal mäkký hnedý plstený klobúk, ktorý mal Marc, Rachelin manžel, najradšej. Rachel naliala dva poháre vína a vzala aj keramickú misu s drobnými *canelés*. Takto vystrojené vyšli ženy von.

V záhradke za domom rástli pri vždyzelenom vtáčom zobe ruže. Na nerovnej kamennej terase stál stôl a štyri stoličky. Na konároch košateho gaštana sa hojdali starožitné lampáše.

Vianne si vzala jeden koláčik, zahryzla sa doň a vychutnávala si vanilkovú krémovú plnku aj chrumkavé, mierne pripálené cesto. Posadila sa.

Rachel si sadla oproti nej, spiace dojča držala v náručí. Ticho medzi nimi ako keby rástlo, živnou pôdou mu bol ich strach a obavy.

„Ktovie, či spozná svojho otca,“ vzdychla si Rachel pri pohľade na svoje malé dieťa.

„Zmení ich to,“ povedala Vianne. Spomenula si, že jej otec bojoval v bitke pri Somme, kde prišlo o život viac ako trištvrte milióna mužov. Chýry o nemeckých zverstvách prišli domov spolu s malou hŕstkou tých, čo prežili.

Rachel si oprela dieťa o plece a chlácholivo ho potľapkávala po chrbátiku.

„Marc nie je šampión v prebaľovaní. A Ari veľmi rád spáva v našej posteli. Myslím, že teraz s tým nebude problém.“

Vianne cítila, že sa jej na tvári rozhostuje úsmev. Aj tento drobný žart jej pomohol.

„Antoinovo chrápanie mi ide poriadne na nervy. Potrebujem sa dobre vyspať.“

„A na večeru si môžeme dať stratené vajcia.“

„Špinavej bielizne bude iba polovica,“ poznamenala, no hlas sa jej zlomil. „Ja na toto nemám dosť síl, Rachel.“

„Neboj sa, máš. Spolu to zvládneme.“

„Kým som stretla Antoina...“

Rachel odmietavo mávla rukou.

„Viem. Viem. Bola si tenká ako lata, keď si bola nervózna, tak si sa zajakávala, a mala si alergiu na všetko. Viem. Bola som pri tom. Ale to je už dávno. Budeš silná. A vieš prečo?“

„Prečo?“

Rachel sa z tváre vytratil úsmev.

„Viem, ja som veľká – sošná, ako mi vravievali, keď som si kupovala podprsenky a pančuchy – cítim však... že toto ma ničí, Vianne. A aj ja sa budem o teba musieť niekedy oprieť. Isteže, nie *celou* svojou váhou.“

„Takže sa nesmieme zosypať súčasne.“

„*Voilà!*“ zvolala Rachel. „Máme plán! Presedláme teraz na koňak? Alebo si dáme džin?“

„Veď je ešte ráno, iba desať hodín.“

„Máš pravdu. Jasne. Takže džin, šampanské, citrónová šťava, trocha cukru a poriadne zamiešať.“

Keď sa Vianne v utorok ráno zobudila, cez okno dnu nakúkalo slnko a lúčmi láskalo odhalené drevené trámy.

Antoine sedel pri okne v hojdacom kresle z orechového dreva, ktoré vyrobil, keď bola Vianne druhý raz tehotná. Toto prázdne kreslo sa im vysmievalo dlhé roky. Potratové roky, ako ich dnes volala. Pustina v krajine hojnosti. Tri životy stratené v priebehu štyroch rokov, drobučké slabé srdiečka,

modré rúčky. A potom zázrak: jedno dieťaťko prežilo. Sophie. V kresbe dreva boli zachytení malí smutní duchovia, ale aj dobré spomienky.

„Možno by si mala ísť so Sophie do Paríža,“ začal, keď sa posadila. „Julien by sa o vás postaral.“

„Môj otec sa k spoluzitiu so svojimi dcérami vyjadril dosť jasne. Nemôžem očakávať, že by ma privítal s otvorenou náručou.“ Vianne odhodila prešivanú prikrývku, bosé nohy položila na ošúchaný koberec a vstala.

„Budeš v poriadku?“

„Obe budeme v poriadku, Sophie aj ja. Aj tak nepotrvá dlho a ty sa vrátiš domov. Maginotova línia vydrží. Boh vie, že Nemci sa nám nemôžu rovnať.“

„Žiaľ, ich zbrane áno. Z banky som vybral všetky naše úspory. V matraci máš šesťdesiatpäťtisíc frankov. Narábaj s nimi uvážlivo, Vianne. Spolu s učiteľským platom by ti mali vydržať dosť dlho.“

Pocítila, ako sa jej zmocňuje závan paniky. O peniazoch toho veľa nevedela. Ich financie spravoval Antoine.

Pomaly vstal a privinul si ju k sebe. Túžila nabráť si do fľaše pocit bezpečia, ktorý v tej chvíli prežívala, a uchovať ho, aby sa z neho mohla napiť, keď načisto vyprahne, osamelá a vystrašená.

Vry si všetko do pamäti, pomyslela si. Spôsob, akým jeho neposlušné vlasy zachytávajú slnko, lásku, čo sa zračí v jeho hnedých očiach, popraskané pery, ktoré ťa bozkávali iba pred jedinou hodinou, ešte potme.

Cez otvorené okno za sebou začula pomalé, rovnomerné klop-klop-klop konských podkov a hrkot voza, ktorý kôň ťahal za sebou.

Monsieur Quilian zrejme vezie na trh kvety. Keby bola pred domom, zastal by a jeden by jej daroval, pričom by nezabudol poznamenať, že sa nevyrovná jej kráse, a ona by sa usmiala, povedala *merci* a ponúkla mu niečo na pitie.

Vianne sa nechotne odtiahla. Prešla k drevenému bielizníku, z modrého kameninového džbána naliala do lavóra vlažnú vodu a opláchla si tvár. Vo výklenku, ktorý používali ako šatník, si za bielo-zlatým závesom obliekla podprsenu, čipkou zdobené nohavičky a pripla si podväzkový pás. Na nohy si natiahla hodvábné pančuchy, uchytila ich do podväzkového pásu, vkĺzla do bavlnených šiat s károvaným sedlovým golierom a v páse si ich stiahla opaskom. Keď zatiahla závesy a zvrtila sa, Antoine tam už nebol.

Vzala si kabelku a cez chodbu prešla do Sophiinej izby. Tak ako ich izba, aj táto bola malá, so strmo sa zvažujúcim stropom a odhalenými trámami, drevenou dlážkou zo širokých dosiek a s oknom, ktoré núkalo výhľad do ovocnej záhrady. Priestor zapláňala kovaná železná posteľ, nočný stolík s nočnou lampou z druhej ruky a skriňa natretá namodro. Steny zdobili Sophiine kresby.

Vianne otvorila okenice a izbu zalialo svetlo.

Sophie, ako mala za horúcich letných mesiacov vo zvyku, niekedy v noci skopla prikrývku na zem. Bébé, ružový plyšový medvedík, spal pritisnutý o jej líčko.

Vianne vzala medvedíka do rúk a zadívala sa na jeho tvár ufúľanú od častých bozkov. Minulý rok ostal Bébé zabudnutý na poličke pri okne, lebo Sophie si obľúbila novšie hračky.

Teraz bol Bébé spáť.

Vianne sa sklonila, aby dcérku pobožkala na líčko.

Sophie sa pregúľila a zaklipkala očami.

„Maman, ja nechcem, aby šiel papa preč,“ zašeptala. Načiahla sa za maticíkom, prakticky ho Vianne vytrhla z rúk.

„Áno,“ vzdychla si Vianne. „Ja viem.“

Vianne prešla k skrini a vybrala z nej Sophiine obľúbené námornícke šaty.

„Môžem si vziať venček z kvietkov, čo mi uplietol papa?“

Zúbožený venček ležal na nočnom stolíku. Drobné kvietky už povädli. Vianne ho však jemne vzala do rúk a založila Sophie na hlávku.

Vianne si myslela, že bude všetko v poriadku, kým nevošli do obývačky a Sophie nevidela Antoina.

„Papa,“ Sophie sa neisto dotkla zvädnutého venčeka, „neodchádzaj!“

Antoine si klakol a pritúlil si dcérku k sebe. „Musím byť vojak, aby ste vy, ty a maman, boli v bezpečí. Neboj sa. Ani sa nenazdáš a budem spáť.“

Vianne počula, ako mu preskakuje hlas.

Sophie sa odtiahla. Venček sa jej zosunul nabok.

„Sľubuješ, že sa vrátiš?“

Antoinov pohľad skĺzol z dcérinej vážnej tváre do ustráchaných manželkiných očí.

„Oui,“ povedal napokon.

Sophie prikývla.

Všetci traja vyšli mlčky z domu a ruka v ruke vykročili hore kopcom k sivej drevenej stodole. Zlatistá tráva na vršku im siahala až po kolená a orgován na hranici pozemku pripomínal vozy naložené obrovskými kopami sena. Iba tri malé kríže svetu pripomínali bábätká, ktoré Vianne potratila. V ten deň však nedopustila, aby sa jej k nim oči čo i len na chvíľočku zatúlali. Ťažili ju najrôznejšie emócie, neuniesla by ešte aj váhu bolestných spomienok.

V stodole stál ich starý zelený renault. Keď doň všetci traja nasadli, Antoine naštartoval, vycúval von a po hnednúcich pásoch ujazdenej trávy vyšiel na cestu. Vianne sa uprene dívala cez zaprášené okienko, sledovala zelené údolie, ktoré okolo nej plynulo ako rozmazaná koláž známych obrazov – červené škridlové strechy, kamenné domce, lúky, pasienky a vinice, háje so štíhlymi vysokými stromami.

Až príliš rýchlo dorazili na železničnú stanicu neďaleko Tours.

Perón zaplnili mladí muži s kuframi v rukách, ženy, ktoré ich bozkávali na rozlúčku, a plačúce deti.

Celá generácia mužov odchádzala do vojny. Zase raz.

Nemysli na to, prikazovala si Vianne. Nespomínaj, aké to bolo naposledy, keď domov krivkali muži s popáleninami na tvárach, bez rúk a nôh...

Vianne sa manželovej ruky nepustila, ani keď kupoval lístky a viedol ich k vlaku. Vo vozni tretej triedy – v zadúšavej spare, medzi ľuďmi natlačenými na seba ako trstie v močarine – sedela strnulo vzpriamená, s kabelkou položenou v lone a odmietala pustiť sa manžela.

Keď dorazili do cieľa, vystúpil spolu s nimi asi tucet mužov. Vianne, Sophie a Antoine kráčali za nimi. Po ulici dláždenej mačacími hlavami vošli do pôvabnej obce, ktorá vyzerala ako väčšina dediniek v Touraine. Naozaj sa blíži vojna a v tomto malebnom mestečku s polorozpadnutými múrmi utopenom v mori kvetov sa zhromažďujú vojaci, aby išli do boja?

Antoine ju potiahol za ruku, aby znovu vykročila. Kedy zastala?

Ocitli sa pred železnou bránou zrejme iba nedávno osadenou do vysokých kamenných múrov. Za ňou videli rady dočasných ubikácií.

Brána sa otvorila. Na koni z nej vyšiel vojak, aby privítal novo prichádzajúcich, tvár mal zaprášenú a červenú od tepla, kožené sedlo pod ním

pri pohyboch koňa vŕzgalo. Pritiahol opraty a kôň zostal stáť, pohadzoval hrivou a fľkal. Nad hlavami im zahučalo lietadlo.

„Chlapi,“ oslovil mužov vojak. „Predložte nadporučíkovi pri bráne svoje doklady. Okamžite! Pohyb!“

Antoine ju pobožkal tak nežne, až jej takmer vyhrkli slzy.

„Lúbim ťa,“ šepol jej do perí.

„Aj ja ťa ľúbim,“ hlesla, no slová, ktoré jej vždy boli také drahé, sa jej zrazu videli byť nepodstatné. Čo je láska v porovnaní s vojnou?

„Aj ja, papa. Aj ja!“ zvolala Sophie a vrhla sa mu do náručia. Posledný raz sa objali ako rodina, potom sa Antoine odtiahol.

„Dovidenia,“ povedal.

Vianne to slovo nedokázala vysloviť. Sledovala, ako sa od nej vzdáľuje, ako sa pridáva k hlúčkiku vysmiatych diskutujúcich mladých mužov, splýva s nimi, stáva sa jedným z nich. Veľká železná brána sa s buchnutím zavrela, kov zarinčal. Jej zvuk sa šírila horúcim, prašným vzduchom a Vianne so Sophie zostali stáť sami uprostred ulice.

ŠTYRI

*Jún 1940
Francúzsko*

Dominantou tmavozeleného lesnatého úbočia bola stredoveká vila, ktorá však pripomínala skôr tortu vo výklade cukrárne, zámok vystružlikaný z karamelu, ktorý má okná z cukrovej vaty a okenice vo farbe kandizovaných jabĺk. Modré jazero hlboko pod ňou vpijalo odrazy oblakov plávajúcich vysoko na oblohe. Obyvatelia vily – a, čo bolo ešte oveľa dôležitejšie, ich hostia – sa mohli prechádzať po upravených záhradách a diskutovať, ale iba na prijateľné témy.

V slávnostnej jedálni, za stolom prikrytým bielym obrusom, za ktorý sa poľahky zmestilo dvadsaťštyri hostí, sedela strnulo, rovná ako svieca Isabelle Rossignolová. Všetko tu bolo bledé. Steny, dlážka, ba aj strop boli z kameňa v hnedastom ustricovom odtieni. Strop sa asi vo výške šiestich metrov nad ich hlavami lámal a vytváral oblúk. Chladná miestnosť zosilňovala zvuky, ktoré tu zostávali lapené ako v pasci, rovnako ako hostia.

Za vrchstolom stála madame Dufourová. Strohé čierne šaty jej v spodnej časti dlhého krku odhaľovali priehlbinku veľkú asi ako lyžička. Jej jedinou ozdobou bola diamantová brošňa (stačí jeden skvelý kúsok, dámy, no voľte uvážlivo, čokoľvek si vyberiete, niečo to o vás napovie a nič nekričí tak hlasno ako lacnota). Úzku tvár zakončenú tupou bradou jej lemovali kučery až príliš očividne zosvetlené peroxidom, čím takmer zničili požadovaný dojem mladosti.

„Fígel spočíva v tom,“ hovorila kultivovane, ale rázne, „aby ste na seba nepýtali pozornosť a boli úplne ticho.“

Dievčatá okolo stola mali na sebe školské uniformy: na mieru šité ka-

bátiky a sukne z modrej vlnenej látky. V zime to nebolo zlé, ale v ono horúce júnové popoludnie bola táto kombinácia priam neznesiteľná. Isabelle cítila, ako sa začína potiť, a nijaká levanduľa obsiahnutá v mydle nedokázala zamaskovať jej ostrý pach.

Hľadela na neošúpaný pomaranč uprostred porcelánového taniera z Limoges obloženého jednotlivými kusmi príboru zoradenými presne podľa predpisu. Vidlička na šalát, na hlavné jedlo, nôž, lyžica, nôž na maslo, na rybu. Nebralo to konca-kraja.

„Teraz,“ povedala madame Dufourová, „si každá z vás vezme správny kus príboru – potichu, *s'il vous plaît*, potichu – a ošúpe pomaranč.“

Isabelle zodvihla vidličku a snažila sa zapichnúť ostré zuby do hrubej šupky, pomaranč sa však vyšmykol a ponad pozlátený okraj porcelánového taniera sa so zacinkaním skotúlal na stôl.

„*Merde*,“ zamumlala a schmatla pomaranč, aby nespadol na zem.

„*Merde?*“ Madame Dufourová jej stála za chrbtom.

Isabelle nadskočila na stoličke. *Mon Dieu*, tá žena je rýchla ako zmi-ja v tráve.

„Pardon, madame,“ hlesla Isabelle a vrátila pomaranč späť na tanier.

„Slečna Rossignolová,“ povedala madame, „ako to, že napriek dvom rokom, čo ste ozdobou našej ustanovizne, ste sa naučili len tak málo?“

Isabelle znovu nabodla pomaranč na vidličku. Nie veľmi graciózne, zato však nesmierne razantne. Potom sa usmiala na učiteľku.

„Madame, platí, že študentova neschopnosť niečo sa naučiť je odrazom učiteľovej neschopnosti učiť.“

Celý stôl zatajil dych.

„Ach tak,“ sťažka preglgla madame, „takže to my sme na vine, prečo ešte stále nedokážete správne jesť pomaranč?!“

Isabelle sa pokúsila nakrájať pomaranč neošúpaný – príliš rýchlo, príliš ťažké. Strieborné ostrie sa sklzlo po poďobanej šupke a narazilo na porcelán.

Ruka madame Dufourovej sa priplazila k Isabelle a zovrela jej zápästie.

Celý stôl sa díval.

„Slušne konverzujte, dievčatá,“ poučila svoje zverenkyne madame so stisnutými perami rozťahnutými do úsmevu. „Nikto nechce večerať v spoločnosti nemej sochy.“

Dievčatá začali ako na povel spolu ticho hovoriť o veciach, ktoré Isabelle vonkoncom nezaujímali. Záhrada, počasie, móda. Akceptovateľné ženské témy. Isabelle počula, ako dievčina vedľa nej ticho vraví: „Milujem alenconskú čipku, a ty?“, a naozaj mala čo robiť, aby nevykríkla.

„Slečna Rossignolová. Prosím vás, choďte za madame Allardovou a oznámte jej, že experiment sa skončil.“

„Čo to znamená?“

„Ona už bude vedieť. Choďte.“

Isabelle vybehla spoza stola ako strela, aby si to madame nerozmyslela.

Keď nohy stoličky na kamennej dlážke hlasno zaškrípali, madame znechutene zvrážila tvár.

„Viete, ja naozaj nemám rada pomaranče,“ usmiala sa Isabelle.

„Naozaj?“ spýtala sa madame sarkasticky.

Isabelle túžila vybehnúť z tejto miestnosti, v ktorej nevládala dýchať, no na rováši už mala dosť problémov, a tak sa prinútila kráčať pomaly, s plecami stiahnutými dozadu a so vztýčenou bradou. Na schodoch (po ktorých v prípade potreby vedela prejsť aj s tromi knihami na hlave) šibla očkom najprv na jednu a potom na druhú stranu, a keď videla, že je sama, chytro zbehla dole.

Na chodbe spomalila a vystrela sa. Kým došla k riaditeľkinej kancelárii, už ani nedychčala.

Zaklopala.

Po nevýraznom „Vstúpte“ Isabelle otvorila dvere.

Madame Allardová sedela za mahagónovým, po obvode pozláteným písacím stolom. Na kamenných múroch viseli stredoveké tapisérie a obľukové vitrážové okno smerovalo do krásne upraveného parku, ktorý vyzeral skôr ako zarámované umelecké dielo než kus prírody. Dokonca aj vtáky sem zaleteli iba zriedka. Určite cítili nepríjemne dusivú atmosféru, a tak sa radšej zodvihli a leteli ďalej.

Isabelle si sadla – príliš neskoro si uvedomila, že ju na to nikto nevyzval, a tak vstala.

„Prepáčte, madame.“

„Sadni si, Isabelle.“

Poslúchla. Starostlivo, ako sa na dámu sluší a patrí, preložila jednu nohu pred druhú tak, aby sa jej v členkoch prekrížili, a ruky zopla dovedna.

„Madame Dufourová ma požiadala, aby som vám odkázala, že experiment sa skončil.“

Madame sa načiahla za jedným z plniacich pier značky Murano, čo ležali zoradené na stole, zodvihla ho a poklopkala ním po stole.

„Prečo si tu, Isabelle?“

„Neznášam pomaranče.“

„Ako, prosím?“

„A keby som naozaj *musela* zjesť pomaranč – úprimne povedané, madame, prečo by som to robila, keďže ich nemám rada –, použila by som ruky tak, ako to robia Američania. Vlastne, ako to robia všetci. Jesť pomaranč vidličkou a nožom?“

„Mňa zaujíma, prečo si tu, v našej škole?“

„Ach, to! Nuž preto, lebo z kláštornej školy Najsvätejšieho srdca Ježišovho v Avignone ma vyhodili. Rada by som dodala, že bezdôvodne.“

„A sestričky svätého Františka?“

„Ach. Tie mali dôvod.“

„A škola predtým?“

Isabelle nevedela, čo na to odpovedať.

Madame položila plniace pero.

„Máš takmer devätnásť rokov.“

„Oui, madame.“

„Domnievam sa, že je načase, aby si odišla.“

Isabelle vstala.

„Mám sa vrátiť na hodinu a učiť sa krájať pomaranče?“

„Zle si ma pochopila. Myslela som tým, že by si mala opustiť našu školu, Isabelle. Je zrejme, že o to, čo tá chceme naučiť, nemáš záujem.“

„Ako jesť pomaranč, kedy je dovolené natierať syr a kto je dôležitejší – vojvodov druhý syn alebo dcéra, ktorá nebude dedičkou, alebo veľvyslanec bezvýznamnej krajiny? Madame, vari neviete, čo sa deje vo svete?“

Isabelle to aj napriek životu v ústraní vidieka vedela. Dokonca aj tu, zabarikádovaná za živými plotmi a zviazaná zdvorilostnými formalitami mala informácie o tom, čo sa vo Francúzsku deje. Večer, keď jej spolužiačky už dávno spali, dlho do noci vysedávala vo svojej kláštornej komôrke a na prepašovanom rádiu počúvala vysielanie BBC. Francúzsko sa pridalo k Británii, vyhlásilo vojnu Nemecku a Hitler postupoval ďalej. Ľudia

v celom Francúzsku si robili zásoby potravín, zatemňovali okná a učili sa žiť v tme ako nočné motýle.

Pripravovali sa, robili si starosti a potom... nič.

Mesiace plynuli jeden za druhým a nič sa nedialo.

Najprv všetci hovorili iba o Veľkej vojne a o obrovských stratách, ktoré postihli toľko rodín, ale keďže mesiace utekali a o vojne sa stále iba *rozprávalo*, Isabelle začula, ako učiteľky hovoria o *drôle de guerre*, vymyslenej vojne. Skutočný horor sa odohrával v iných častiach Európy, v Belgicku, Holandsku a v Poľsku.

„Či azda vo vojne nebude záležať na dobrých spôsobilostiach, Isabelle?“

„Nezáleží na nich ani teraz,“ vyhrklo z Isabelle impulzívne. Už o sekundu si želala, aby tie slová nikdy nevyriekla.

Madame vstala.

„Nikdy sme neboli to správne miesto pre teba, no...“

„Otec by ma poslal kamkoľvek, len aby sa ma zbavil.“ Isabelle radšej vždy povedala pravdu, než aby si musela vypočúť ďalšie klamstvo. V pestrej palete škôl, aj cirkevných, v ktorých strávila viac ako jedno desaťročie, dostala nejednu príučku – no hlavne zistila, že sa musí spoliehať len sama na seba. Na otca a sestru sa rozhodne spoľahnúť nemôže.

Madame sa dívala na Isabelle. Nozdry sa jej nepatrne chveli ako prejav zdvorilého nesúhlasu a potláčaného hnevu.

„Pre muža je smrť manželky veľkou stratou.“

„Aj pre dievča je smrť matky veľkou stratou.“ Usmiala sa vzdorovito. „Ja som však stratila oboch rodičov. Alebo nie? Jeden zomrel a druhý ma nechce. Netuším, ktorá strata ma bolí viac.“

„*Mon Dieu*, Isabelle, musíš vždy povedať, čo ti slina na jazyk prinesie?“

Isabelle takéto napomenutia počúvala po celý svoj život, prečo by však mala držať jazyk za zubami? Aj tak ju nikto nepočúval.

„Tak teda odíď ešte dnes. Pošlem telegram tvojmu otcovi. Tómas ťa odvezie na stanicu.“

„Dnes večer?“ Isabelle zaklipkala očami. „Ale... Papa ma nebude chcieť.“

„Aha. Dôsledky,“ povedala madame. „Možno pochopíš, že na ne treba myslieť vopred.“

Isabelle zase raz sedela vo vlaku, cestovala sama v ústrety privítaniu, o ktorom netušila, aké bude.

Cez flakaté, zašpinené okno sledovala ubiehajúcu zelenú krajinu: lúky, červené strechy, kamenné domy, sivé mosty, kone.

Všetko vyzeralo presne tak ako vždy, a to ju zarazilo. Blížila sa vojna a ona si predstavovala, že táto skutočnosť krajinu určitým spôsobom poznamená, zmení farbu trávy alebo vysuší stromy, prípadne odplaší vtáky, no teraz, keď sedela vo vlaku, ktorý s funením uháňal do Paríža, videla, že sa nič nezmenilo, všetko vyzerá tak každodenne.

Na rozľahlej stanici *Gare de Lyon* vlak zaškripal, zastenal a zostal stáť. Isabelle vystrela ruku ku kufríku, čo jej stál pri nohách, a položila si ho do lona. Ako tak sledovala pasažierov, čo sa šuchtali okolo nej a vystupovali z vozňa, znova jej zišla na um myšlienka, ktorej sa po celý čas bránila.

Papa.

Chcela uveriť, že ju privíta a vezme domov, že k nej napokon vystrie ruky a s láskou vysloví jej meno, ako to robieval, kým ešte *maman* ako tmel držala rodinu pohromade.

Pohľad jej skĺzol na ošúchaný kufrík.

Bol taký malý.

Do škôl, ktoré vystriedala, dievčatá väčšinou prichádzali s niekoľkými kuframi. Mali ich prepásané koženými remeňmi a posiate mosadznými nitmi. Na stoloch si porozkladali fotografie, na nočných stolíkoch vystavovali rozličné suveníry a v zásuvkách ukryvali albumy s fotografiami.

Isabelle mala jedinú zarámovanú fotografiu. Bola na nej žena, ktorú si túžila uchovať v pamäti, no nedarilo sa jej to. Snažila sa, v myslí sa jej však vynárali iba neostré obrazy plačúcich ľudí, lekára potriasajúceho hlavou a matky, ktorá hovorila čosi o tom, aby sa pevne držala sestry.

Ako keby to bolo na niečo dobré. Vianne opustila Isabelle tak rýchlo ako papa.

Uvedomila si, že vo vozni zostala celkom sama. Rukou v rukavičke zovrela kufrík, skĺzla zo sedadla a vystúpila.

Nástupištia sa hemžili zástupmi ľudí. Vlaky stáli v radoch, chveli sa, vyfukovali dym, ktorý sa šíril vzduchom a vznášal k vysokému, klenutému stropu. Kdesi sa ozvala píšťalka. Obrovské železné kolesá sa začali krútiť. Nástupište sa jej pod nohami roztriaslo.

Papa bol neprehliadnuteľný, vyčnieval z davu.

Zazrel ju a ona si všimla, ako sa mu podráždene zmenili črty tváre, výraz prezrádzal neradostné odhodlanie.

Bol to vysoký muž, meral minimálne meter deväťdesiat, Veľká vojna ho však ohla. Alebo raz Isabelle čosi také začula. Široké plecيا mu ovísali, ako keby pre všetko, čo musel mať na pamäti, už nedokázal myslieť ešte aj na držanie tela. Rednúce vlasy mal prešedivené a neupravené, nos široký, sploštený, trochu pripomínal špachtľu, a ústa úzke, ako keby ho čosi trápilo. V tento horúci letný deň si obliekol pokrčenú bielu košeľu s vyhrnutými rukávami, viazanku voľne uviazanú okolo rozstrapkaného goliera a menčestrové nohavice, ktoré priam kričali, aby ich niekto opral.

Snažila sa vyzerat... dospelo. Možno to od nej očakával.

„Isabelle.“

Oboma rukami zovrela rúčku na kufri.

„Papa.“

„Zase ťa vylúčili.“

Prikývla, sťažka preglgla.

„Ako pre teba v týchto časoch nájdeme ďalšiu školu?“

Presne takýto úvod očakávala.

„Ja... ja chcem žiť s tebou, *papa*.“

„So mnou?“ Vyzeral podráždene a prekvapene. Nie je však normálne, že mladé dievča chce bývať so svojím otcom?

Urobila krok smerom k nemu.

„Mohla by som pracovať v kníhkupectve. Nebudem ti na ťarchu.“

Rýchlo sa nadýchla, čakala. Zvuky boli zrazu oveľa zreteľnejšie. Počula kroky ľudí, stony nástupišta pod ich nohami, mávanie holubích krídiel nad ich hlavami, detský plač.

Isteže, Isabelle.

Pod domov.

Otec si znechutene vzdychol a vyrzil.

„Tak čo?“ otočil sa. „Ideš?“

Bol horúci letný deň, Isabelle ležala na deke na sladko rozvoniavajúcej tráve a čítala si knihu. Neďaleko na akomsi kvete usilovne bzučala včielka a zvukmi, ktoré zneli ako maličká motorka, narúšala dokonalé ticho. Pred týždňom sa vrátila domov do Paríža. Vlastne, nie *domov*. Vedela, že otec stále vyhutuje, ako sa jej zbaviť, no ona sa tým odmietala zaoberať v taký úžasný deň, keď vzduch sladko voňal čerešňami a trávou.

„Priveľa čítaš,“ povedal Cristophe a v ústach zo strany na stranu prevaľoval steblo suchej trávy. „Čo je to? Romantický román?“

Pregúľala sa k nemu a knihu zacapla. Bola o Edith Cavellovej, zdravotnej sestry z Veľkej vojny. Hrdinke. „Mohla by som byť vojnová hrdinka, Cristophe.“

Zasmial sa.

„Dievča? Hrdinka? Netáraj!“

Isabelle chytro vyskočila, schytila svoj klobúk aj jemné biele rukavičky z kozinky.

„Neblázni,“ dodal a vyceril sa na ňu. „Iba mi už lezú hore krkom všetky tie reči o vojne. Ale že sú ženy vo vojne nanič, to je fakt. Vašou úlohou je čakať, kým sa nevrátíme.“

Líce si položil do dlane a zaškúľil na ňu cez chumáč plavých vlasov, ktoré mu zakrývali oči. V námorníckom saku a širokých bielych nohavičiach jeho výzor presne zodpovedal tomu, čím bol – privilegovaný vysokoškolský študent nezvyknutý na akúkoľvek robotu. Veľa študentov v jeho veku dobrovoľne opustilo školu a vstúpilo do armády. Cristophe nie.

Isabelle vyšla hore kopcom, prešla cez záhradu a smerovala k trávnaťému pahorku, kde mal zaparkovaný svoj kabriolet Panhard.

Už sedela za volantom a motor bežal, keď sa zjavil Cristophe, zvyčajne atraktívnu tvár mu zalieval lesklý pot, prázdny piknikový kôš sa mu hompáľal na ruke.

„Hoď to dozadu,“ povedala a zoširoka sa usmiala.

„Nebudeš šoférovať.“

„Zdá sa, že budem. Tak si už nastúp.“

„Je to moje auto, Isabelle.“

„Nuž, aby sme boli presní – a viem, aké sú pre teba fakty dôležité, Cristophe –, je to auto tvojej matky. A ja som presvedčená, že auto, ktoré patrí žene, by mala riadiť žena.“

Isabelle mala čo robiť, aby sa nerozosmiala, keď prevrátil stĺpikom oči, zamrmlal *fajn* a nahol sa, aby kôš postavil za Isabellino sedadlo. Potom, veľmi pomaly, aby vyjadril svoj nesúhlas, spredu obišiel automobil a posadil sa na sedadlo vedľa nej.

Ešte ani poriadne nezavrel dvere, keď zaradila rýchlость a zošliapla plynový pedál. Automobil na okamih zaváhal, potom poskočil dopredu, a ako naberal rýchlость, víril prach a vyplúval dym.

„*Mon Dieu*, Isabelle! Spomaľ!“

Jednou rukou si pridžžala plápolajúci slamený klobúk a druhou pevne zvierala volant. Keď míňala iných motoristov, takmer nespomalila.

„*Mon Dieu*, spomaľ!“ zopakoval.

Musel vedieť, že jej ani len na um nezíde, aby poslúchla.

„Dnes môžu ísť ženy do vojny,“ začala Isabelle, keď ju parížska doprava napokon prinútila spomaľiť. „Možno by som mohla pomáhať ako šofér sanitky. Alebo by som mohla lúštiť tajné kódy. Prípadne zvieš nepriateľa a vymámiť z neho tajné miesto či plán. Spomínaš si na tú hru...“

„Vojna nie je hra, Isabelle.“

„Ja viem, Cristophe. Ale *ak príde*, môžem pomôcť. Len toľko som chcela povedať.“

Na Rue de l'Amiral de Coligny musela prudko dupnúť na brzdy, aby nevrátila do nákladniaka. Z múzea v Louvri vychádzal konvoj Comédie-Française. Vlastne, nákladné autá boli všade a dopravu riadili žandári v uniformách. Okolo niektorých budov a pamätníkov ľudia všíli vrecia s pieskom na ochranu pred útokom – ktorý odvtedy, čo Francúzsko vstúpilo do vojny, neprichádzal.

Prečo je tu toľko policajtov?

„Zvláštne,“ zamrmlala Isabelle a zvrátila čelo.

Cristophe natiahol krk, aby videl, čo sa deje.

„Z Louvru vyvážajú cenné exponáty,“ povedal.

Isabelle si všimla medzeru medzi autami a pridala. Onedlho zabočila k otcovmu kníhkupectvu a zaparkovala.

Zamávala Cristophovi na rozlúčku a zmizla v obchode, dlhom a úzkom, od podlahy až po strop lemovanom policami, obťažkanými knihami. Jej otec sa roky snažil zvýšiť počet predávaných titulov tým, že do stredu umiestnil voľne stojace regály, no výsledkom jeho „zlepšení“ bol iba la-

byrint. Regály prichádzajúcich viedli kade-tade, vovádzali ich čoraz hlbšie. Celkom vzadu sa nachádzali knihy pre turistov. Niektoré regály boli dobre osvetlené, iné zostali v tieni. Zásuviek nebolo dosť, takže sa nedal osvietiť každý výklenok a každá štrbinka. Jej otec však poznal každý jeden titul na každej jednej polici.

„Meškáš,“ vytkol jej, keď odlepil oči od stola v zadnej časti. Robil niečo s tlačiarenským lisom, možno tlačil jednu zo svojich básnických zbierok, ktoré si nikdy nikto nekúpi. Na bruškách prstov mal modré škrvny. „Mladí muži sú pre teba zrejme dôležitejší než práca.“

Skĺzla na stoličku za pokladňou. Za týždeň bývania so svojím otcom si osvojila zásadu, že nebude namietat, hoci ju veľakrát svrbel jazyk. Netrpelivo podupkávala. Slová, frázy – výhovorky – sa drali von. Zo všetkých síl sa premáhala, aby mu do tváre nechrstla, ako sa cíti. Keďže však vedela, ako veľmi túži po tom, aby odišla, radšej držala jazyk za zubami.

„Počula si?“ povedal o čosi neskôr.

Čo zaspala?

Vystrela sa. Nepočula, kedy otec prišiel, no zrazu stál za ňou a mračil sa.

V kníhkupectve sa ozýval akýsi zvláštny zvuk. Zo stropu sa kudlil prach, regály s knihami slabučko hrkotali, ako keby zadrkotali zuby. Pri vchode, pred výkladom z malých sklenených tabuliek spojených olovom, sa mihali tieň. Stovky tieňov.

Ľudia? Toľkí?

Papa podišiel k dverám. Isabelle skĺzla zo stoličky a kráčala za ním. Keď otvoril, uvidela cez dvere more ľudí utekajúcich dolu ulicou, zapľňajúcich chodníky.

„Čo, dočerta...?“ zamrmal papa.

Isabelle prekĺzla okolo otca, pretisla sa do prúdu ľudí.

Akýsi chlap do nej silno vrazil, takže zakopla, a ani sa neospravedlnil. Okolo nich sa náhlili ďalší.

„Čo je? Čo sa deje?“ spýtala sa udychčaného muža s červenou tvárou, ktorý sa pokúšal vymaniť z davu.

„Nemci sa blížia k Parížu,“ oznámil jej. „Musíme odísť. Bojoval som vo Veľkej vojne. Viem...“

Isabelle odfrkla: „Nemci v Paríži? To nie je možné!“

Odbehol, kolísal sa zboka nabok, kľučkoval, spustené ruky zatínal v päst a znovu ich otváral.

„Musíme ísť domov,“ rozhodol papa a zamkol na kníhkupectve dvere.

„To predsa nemôže byť pravda!“ namietala.

„To najhoršie vždy môže byť pravda,“ zachmúrene jej oponoval otec.

„Drž sa pri mne,“ dodal a vnoril sa do davu.

Isabelle nikdy nezažila takú paniku. Po celej ulici sa zažívali svetlá, ozývalo sa štartovanie áut, buchot zatvárajúcich sa dverí. Ľudia na seba pokrikovali a vystierali k sebe ruky, aby sa jeden druhému v tej trme-vrme nestratili a zostali pohromade.

Isabelle sa držala otca. Nesmierny chaos na uliciach ich spomaľoval. V metre bolo príliš veľa ľudí, nedostali by sa na vlak, radšej išli celú cestu pešky. Už sa stmievalo, keď konečne dorazili domov. Hlavné domové dvere sa otcovi podarilo otvoriť až na druhý pokus, tak veľmi sa mu triasli ruky. Keď sa konečne dostali dnu, odignorovali biedny výťah a náhlivo vybehli päť poschodí do svojho bytu.

„Nezažívaj,“ príkro ju napomenul otec, keď vošli.

Isabelle za ním prešla do obývačky a prekížla okolo neho k oknu. Navdihla zatemňujúcu roletu a vyzrela von.

Z diaľky sa niesol tlmený hukot. Keď zosilnel, okno sa rozcinkalo ako ľad v pohári.

Začula vysoký piskľavý zvuk a o niekoľko sekúnd neskôr už na oblohe uvidela čiernu letku, lietadlá leteli tesne pri sebe ako vtáky.

Lietadlá.

„*Fritzovia*,“ šepol jej otec.

Nemci.

Nemecké lietadlá nad Parížom. Piskot zosilnel, zmenil sa na ženské kvílenie a potom kdesi – možno v druhom obvode, pomyslela si – explodovala bomba sprevádzaná zábleskom jasného svetla, z ktorého na tele naskakovala husia koža. Čosi vzbĺklo.

Húkajúce sirény oznamovali nálet. Otec jediným trhnutím zatiahol závesy, vyviedol ju z bytu a zamieril dole schodmi. Všetci susedia robili to isté, s kabátkami, bábätkami a domácimi maznáčikmi na rukách schádzali po schodoch do haly a pokračovali ďalej, dolu úzkym, točitým kameným schodiskom až do pivnice. Posadali si, v tme sa tislí jeden na druhého.

ho. Vo vzduchu bolo cítiť zatuchlinu, telesné pachy a strach – najostrejší zo všetkých pachov. Bombardovanie neutíchalo, bomby padali, ozývalo sa hvižďanie a hukot, pivničné steny sa rozvibrovali, zo stropu sa nadol znášal prach. Rozplakalo sa bábätko a nedalo sa utíšiť.

„Nemôžete to dieťa umlčať, *prosím?*“ vyštekol ktosi.

„Snažím sa, m'sieur, ale aj ono sa bojí.“

„Ako my všetci.“

Zdalo sa, že uplynula celá večnosť, kým konečne znovu zavládlo ticho. Bolo však priam horšie než ten hluk. Čo zostalo z Paríža?

Do ďalšej sirény oznamujúcej koniec náletu Isabelle načisto strýpla.

„Isabelle?“

Chcela, aby k nej otec vystrel ruky, aby ju chytil za ruku a utešil, čo i len na chvíľku. On sa však od nej odvrátil a zamieril k točitém schodom ponoreným do tmy. Doma Isabelle okamžite prešla k oknu a cez zatemnenie očami hľadala Eiffelovu vežu. Ešte stále tam bola, vyčnievala nad múr hustého čierneho dymu.

„Nestoj pri okne,“ napomenul ju.

Pomaly sa otočila. Jediným zdrojom svetla v miestnosti bola jeho baterka, rinul sa z nej slabučký žltkavý pramienok narúšajúci tmu.

„Paríž nepadne,“ povedala.

Mlčky sa mračil. Kládla si otázku, či nepremýšľa o Veľkej vojne a o tom, čo videl v zákopoch. Možno ho znovu rozbolela stará rana, ktorá sa solidárne ozvala za zvuku padajúcich bômb a syčiacich plameňov.

„Choď už spať, Isabelle.“

„Ako sa dá v tomto spať?“

„Zistíš, že sa dá všeličo,“ vzdychol si.

PÄŤ

Vláda im klamala. Vždy znova a znova ich uistovala že cez Maginotovu líniu sa Nemci do Francúzska nedostanú.

Klamstvá.

Ani betón, ani oceľ, ba ani francúzski vojaci nedokázali zastaviť Hitlerov postup a vláda z Paríža utiekla ako zlodej pod rúškom noci. Hovorilo sa, že je v Tours, načrtáva stratégiu, ale načo je komu stratégia, keď Paríž padne do rúk nepriateľa?

„Si hotová?“

„Ja nikam nejdem, papa. Už som ti to vravela.“ Obliekla sa pohodlne, aby sa jej dobre cestovalo, tak, ako jej nariadil. Zvolila si červené bodkované letné šaty a topánky na nízkom podpätku.

„Nebudeme o tom znovu diskutovať, Isabelle. O chvíľu ťa prídu vyzdvihnúť Humbertovci. Odvezú ťa až do Tours. Dúfam, že využiješ svoju nekonečnú vynaliezavosť a dostaneš sa odtiaľ k svojej sestre. Boh vie, že si vždy bola majsterka útekov.“

„Takže ma vyhadzuješ. Znova.“

„Dost už, Isabelle! Tvoja sestra ostala sama s dcérou, lebo jej manžel bojuje na fronte. Urobíš, ako ti vravím. Odídeš z Paríža.“

Či nevidíš, ako veľmi ju zraňuje? Nezáleží mu na nej?

„Ja aj Vianne sme ti vždy boli ukradnuté. A ona ma nechce o nič viac ako ty.“

„Ideš,“ rozhodol.

„Chcem tu zostať a bojovať, papa. Byť ako Edith Cavellová.“

Prevrátil stĺpikom oči.

„Už si zabudla, ako skončila? Nemci ju popravili.“

„Papa, prosím.“

„Prestaň! Videl som, čoho sú schopní, Isabelle. Ty nie.“

„Ak je to zlé, mal by si ísť so mnou.“

„A prenechať im byť aj obchod?“ Schmatol ju za ruku, vytiahol z bytu a vliekol dole schodmi, slamený klobúk a kufor jej narážali do steny, dychčala.

Napokon otvoril bránu a vystrčil ju na Avenue de La Bourdonnais.

Chaos. Prach. Húfy ľudí. Ulica sa zmenila na živého, funiaceho draka z ľudských tiel, ktorý sa pomaly vliekol vpred, chrľil prach a vytruboval. Ľudia kričali o pomoc, deti plakali a vzduch oťažal od pachu ich potu.

Autá, každé jedno zavalené škatuľami, kuframi a taškami, upchali vozovku. Ľuďom prišlo vhod všetko, čo našli – káry a bicykle, ba dokonca aj vozíky.

Tí, ktorí nezohnali alebo si nemohli dovoliť benzín, auto či bicykel, kráčali pešo. Stovky – tisíce – žien a detí sa držali za ruky, vliekli sa vpred, v rukách iba toľko, koľko vládali uniesť. Kufre, piknikové koše, domáci miláčikovia.

Veľmi starí a veľmi mladí začali pomaly zaostávať.

Isabelle sa nechcela pridať k tomuto beznádejnému, bezmocnému davu žien, detí a starcov. Zatiaľ čo mladí muži boli preč, na fronte zomierali za svojich drahých, ich rodiny odchádzali, mierili na juh alebo západ, hoci, prečo si vlastne mysleli, že tam bude bezpečnejšie? Hitlerove vojská už okupovali Poľsko, Belgicko a Československo.

Zástup ich pohltil.

Nejaká žena vrazila do Isabelle, čosi zamrmlala na ospravedlnenie a pokračovala v ceste.

Isabelle išla za otcom.

„Môžem byť užitočná. Prosím. Budem zdravotná sestra alebo sa naučím riadiť sanitku. Môžem skrúcať obvazy alebo dokonca zašívajú rany.“

Vedľa nich zatutúkal klaksón.

Otec sa díval kamsi za ňu a ona mu na tvári videla, ako sa mu ulávi-
lo. Isabelle poznala ten výraz: znamenal, že sa jej čoskoro zbaví. Zase raz.

„Už sú tu,“ povedal.

Pretlačil ju cez zástup ľudí k zaparkovanému zaprášenému čiernemu autu. Na streche malo popruhmi uchytený flakaty preležaný matrac, niekoľko rybárskych udíc aj klieťku na králiky, jeden dokonca ešte stále sedel

dnu. Aj veko batožinového priestoru bolo prichytené popruhmi, nedalo sa zavrieť. Vnútri zazrela spleť košíkov, kufrov a lámp.

Monsieur Humbert, zavalitý muž, ktorý trávil dni v mäsiarstve neďaleko kníhkupectva, čo vlastnil papa, sedel v aute a bledými tučnými prstami tuho zvieral volant, ako keby sedel na tátošovi, ktorý sa môže každú chvíľu vydať na útek. Jeho manželka Patricia bola statná žena s výraznou sánkou, akú často vidno u vidiečaniek. Fajčila cigaretu a civela z okna, ako keby nemohla uveriť vlastným očiam.

Monsieur Humbert otvoril okienko na svojej strane a vystrčil z neho hlavu.

„Dobry deň, Julien. Je pripravená?“

Papa prikývol.

„Pripravená. *Merci*, Edouard.“

Patricia sa nahla, aby mohla cez otvorené okienko povedať: „My ideme iba do Orléans. A musí prispieť na benzín.“

„Isteže.“

Isabelle nemohla ísť preč. Bolo to zbabelé. Nesprávne.

„Papa...“

„*Au revoir*,“ povedal rozhodne, aby jej pripomenul, že nemá na výber. Kývol hlavou smerom k autu a ona sa k nemu mlčky pohla.

Otvorila zadné dvere a uvidela tam jedno vedľa druhého, ako ryby v sieti, ležajú tri malé ufúľané dievčatá. Jedli keksíky, pili z fľaše a hrali sa s bábikami. Vôbec nemala chuť sadnúť si k nim. Vtisla sa však dnu, vydobyla si trochu miesta medzi týmito cudzími ľuďmi, ktorí nejasne páchli syrom a klobásami, a zabuchla dvere.

Otočila sa na sedadle a cez zadné okno civela na otca. Vydržal jej prenikavý pohľad, iba mu trochu ovisli kútiky úst. To bol jediný náznak, že ju videl. Masy ľudí plynuli okolo neho ako voda okolo skaly. Po čase však už za autom videla iba hradbu špinavých neznámych ľudí.

Isabelle sa na sedadle znovu otočila dopredu. Cez okno na ňu zízala akási mladá žena. Mala divoký pohľad, vlasy ako vtáčie hniezdo, k prsníku prisaté dojča. Automobil sa pohyboval pomaly, niekedy napredoval iba po centimetroch, inokedy sa nehýbal vôbec. Isabelle sledovala, ako sa okolo nej vlečú jej krajanovia – hlavne krajanovia. Pôsobili zmätene, vydesene a neisto. Z času na čas niekto z nich zabúchal na kapotu alebo kufor auta,

úpenlivo sa čohosi dožadovoal. Okná nechávali zatvorené, hoci v aute bolo horúčava na zadusenie.

Najprv lutovala, že odchádza, potom sa v nej začal stupňovať hnev, rozpálil ju dokonca viac ako teplý vzduch v zadnej časti tohto smradľavého vozidla. Už mala plné zuby toho, že ju všetci považovali za vec, ktorej sa môžu zbaviť. Najprv ju opustil papa a potom ju odstrčila Vianne. Zavrela oči, aby skryla slzy, ktoré nedokázala potlačiť. V tme presýtenej pachom klobás, potu a dymu, s deťmi, ktoré sa vedľa nej vadili, si spomenula na deň, keď ju prvý raz poslali preč.

Dlhá cesta vlakom... Isabelle vtisnutá na sedadlo vedľa Vianne, ktorá nerobila nič, iba neustále posmrkávala, plakala a tvárila sa, že spí.

A potom madame... Ponad ten svoj nosisko, čo vyzeral ako medená rúrka, sa na ne pozrela a vyhlásila: *Nebudú s nimi problémy.*

Isabelle bola síce malá, mala ešte iba štyri roky, no aj tak si myslela, že pozná význam slova samota. No mylila sa. Tri roky, ktoré strávila v *Le Jardin*, aspoň mala sestru, aj keď Vianne nikdy nebola nablízku. Isabelle si spomenula, ako sa dívala cez okno na poschodí, z diaľky pozorovala Vianne a jej kamarátky, modlila sa, aby si spomenuli, aby ju zavolali. Neskôr, keď sa Vianne vydala za Antoina a prepustila madame Tyranku (isteže, nie je to jej pravé, rozhodne však výstižné meno), si Isabelle myslela, že patrí rodiny. Ten pocit však netrval veľmi dlho. Keď Vianne potratila, veľmi rýchlo nasledovalo *pá-pá, Isabelle*. Ako sedemročná sa o tri týždne neskôr ocitla v prvej internátnej škole. Až vtedy naplno pochopila, čo znamená samota.

„Ty, Isabelle. Priniesla si jedlo?“ spýtala sa Patricia. Otočila sa na svojom sedadle a civela na Isabelle.

„Nie.“

„Vino?“

„Vzala som si peniaze, oblečenie a knihy.“

„Knihy,“ zopakovala Patricia pohrdlivo a znovu sa odvrátila. „To určite pomôže.“

Isabelle sa znovu zadívala von oknom. Akých ďalších chýb sa už stala dopustiť?

Hodiny plynuli. Auto pomaly, mučivo smerovalo na juh. Isabelle bola vďačná za prach. Pokryl okno a bránil jej v bezútešnom, depresívnom výhľade.

Ludia. Boli všade. Pred nimi, za nimi, vedľa nich. Dav bol taký hustý, že auto sa iba prískokmi vlieklo vpred. Vyzeralo to ako jazda cez roj včiel, ktoré sa na okamih rozostúpili a potom znovu zomkli. Slnko pieklo ako za trest. Zasmradenú kabínu premenilo na rozpálenú pec a pražilo aj na ženy vonku, ktoré sa šuchtali... Kam? Nikto presne nevedel, čo sa deje za nimi, ani či tam – niekde pred nimi – bude bezpečne.

Autom šklblo, poskočilo dopredu a potom zastalo. Isabelle narazila do predného sedadla. Deti sa okamžite rozplakali a začali sa dožadovať mamy.

„Merde,“ zamrmlal monsieur Humbert.

„M'sieur Humbert,“ škrobene ho napomenula Patricia. „Deti.“

Okolo auta sa vliekla akási starena a pobúchala po kapote.

„Takže sme došli, madame Humbertová,“ povedal. „Nemáme benzín.“

Patricia nemo otvárala ústa. „Čože?“

„Po ceste som stál všade, kde sa dalo. Robil som, čo som vedel. Nemáme ani kvapku benzínu a nikde ho nezoženieme.“

„Ale... teraz... čo budeme robiť?“

„Nájdeme si nejaké miesto, kde budeme môcť zostať. Možno sa mi podarí presvedčiť brata, aby po nás prišiel.“ Humbert otvoril dvere, pozorne, aby neudrel nikoho z tých, čo sa prekladajúc jednu nohu pred druhú motkali okolo, a vystúpil na prašnú poľnú cestu.

„Pozri sa. Aha! Étampes nie je ďaleko. Zoženieme si izbu, niečo pod zub a ráno bude všetko vyzerat' lepšie.“

Isabelle sa vzpriamila. Iste zaspala a niečo jej ušlo. Auto tu jednoducho nechajú?

„Myslíte si, že sa dá do Tours dôjsť pešo?“

Patricia sa na prednom sedadle zvrtila dozadu. Bolo na nej vidno, aká je vyčerpaná a upotená. Celkom ako Isabelle.

„Možno ti pomôže niektorá z tých kníh, čo si si vzala. Určite to bola lepšia voľba než chlieb a voda. Poďte, dievčatá. Von z auta.“

Isabelle sa naťahovala za kufríkom pri nohách. Zakliesnil sa, takže musela vynaložiť silu, aby ho vyslobodila. S odhodlaným zafunením ho na-

pokon vyšklbla, otvorila dvere na aute a vystúpila. Dav ju hneď obkolesil, strkal do nej, sácal a frflal.

Ktosi sa jej okamžite pokúsil vytrhnúť kufrík zo zovretej dlane. Bojovala oň, nedala sa a pritísala si ho k telu. Vtedy okolo nej prešla akási žena. Tlačila bicykel obťažkaný svojím majetkom. Beznádejne civela na Isabelle, v tmavých očiach sa jej zračilo vyčerpanie.

Ktosi ďalší vrazil do Isabelle, potkla sa a takmer spadla. Zachytila ju iba húšťava tiel pred ňou, inak by skončila na kolenách v prachu a špine. Isabelle počula, ako sa človek za ňou ospravedľňuje, a už otvárala ústa, že odpovie, keď si spomenula na Humbertovcov.

Pretísala sa na druhú stranu vozidla a vykrikovala: „M'sieur Humbert!“ Neprišla nijaká odpoveď, ozýval sa iba dupot nôh.

Kúsila Patriciino meno, jej volanie však zaniklo v hrmote, ktorý spôsobovalo množstvo nôh a množstvo pneumatík. Ľudia do nej vrážali, tlačili sa okolo nej. Ak by padla na kolená, udupali by ju a ona by tu zomrela, sama uprostred davu krajanov.

Zovrela v ruke hladkú koženú rúčku kufríka a pridala sa k zástupu, ktorý pochodoval do Étampes.

Kráčala aj o niekoľko hodín neskôr, keď sa už zotmelo. Nohy ju boleli, otlaky pálili pri každom kroku. Hlad jej kráčal po boku, neúnavne do nej štychal ostrým laktíkom, no nemala nič, čím by ho umlčala. Pobalila si veci na návštevu sestry, nie na nekonečný exodus. Vzala si obľúbenú *Madame Bovaryovú* aj knihu, ktorá v tom čase bola hitom – *Autant en emporte le vent*, Odviate vetrom – niekoľko kusov oblečenia, no nijaké jedlo či vodu. Predpokladala, že cesta potrvá maximálne niekoľko hodín. A ani vo sne jej nezišlo na um, že do Carriveau *pôjde pešo*.

Na vrchole menšieho kopca zastala. V mesačnom svite jasne videla tisíce ľudí, čo kráčali vedľa nej, pred ňou, za ňou, tlačili sa na ňu zo všetkých strán, strkali do nej, sácali ju vpred, takže nemala na výber a musela sa potáčať spolu s nimi. Stovky z nich sa rozhodli, že si na tomto pahorku odpočinú. Ženy a deti táborili popri ceste, v poli, jarkoch a kanáloch.

Prašná cesta bola posiatá pokazenými automobilmi a rôznymi vecami; zabudnutými, zahodenými, pošliapanými, príliš ťažkými, aby ich niekto bol ochotný niesť ďalej. Ženy a deti schúlené do klobôčok ležali v tráve alebo pod stromami či pozdĺž jarkov, spali a túlili sa k sebe.

Isabelle vyčerpane zastala na okraji Étampes. Zástup pred ňou sa valil, potkýnal sa na ceste do mesta.

Okamžite pochopila.

V Étampes nenájde nijaké miesto, kde by prespala, ani jedlo. Utečenci, ktorí prišli skôr ako ona, určite mestom prešli ako kobylky, skúpili z regálov všetko, čo sa dá zjesť. Nebude voľná izba. Peniaze jej nepomôžu.

Čo má teda robiť?

Pobrať sa na juhozápad, k Tours a Carriveau. Čo iné? Keď ešte ako dievča hľadala cestu späť do Paríža, preštudovala si mapy tejto oblasti. Kraj poznala, keby len dokázala *myslieť*.

Oddelila sa od davu, čo smeroval k vzdialenej skupinke sivých kamenných domov zaliatych mesačným svitom, a úmyselne si zvolila cestu, ktorá viedla údolím. Všade navôkol ľudia posedávali na tráve alebo spali, prikrytí dekami. Počula, ako sa mrvia, šeptajú. Boli ich stovky. Tisíce. Na vzdialenej strane poľa objavila chodníček, ktorý pozdĺž kamenného múrika smeroval na juh. Keď sa k nemu obrátila, zistila, že je sama. Zastavila sa, počkala, aby si ten pocit vychutnala celým telom, upokojila sa. Potom znovu vykročila. Asi po poldruha kilometri ju chodník priviedol k húštine štíhlych stromov.

Bola hlboko v lese, snažila sa nemyslieť na boľavý palec na nohe, na ubolený žalúdok, púšť v hrdle, keď zrazu zacítila dym.

A vôňu pečeného mäsa. Hlad ju obral o uvážlivosť a podporil jej ľahkovážnosť. Zbadala červenú žiaru ohňa a zamierila k nej. V poslednej chvíli si uvedomila možné nebezpečenstvo a zostala stáť. Pod nohami jej zapraskala vetvička.

„Pokojne môžeš prísť,“ ozval sa mužský hlas. „Po lese sa pohybuješ ako slon.“

Isabelle stuhla. Vedela, že spravila hlúposť. Na osamelé dievča mohli na takomto mieste číhať všakové nástrahy.

„Ak by som ťa chcel zabiť, už by bolo po tebe.“

To bola rozhodne pravda. Mohol ju v tme nájsť a podrezať jej krk. Nedávala pozor, myslela iba na škŕkanie v prázdnom bruchu a vôňu pečienky.

„Môžeš mi veriť.“

Napínala zrak, aby ho v tme rozoznala. Márne.

„To isté by si tvrdil aj vtedy, keby to tak nebolo.“

Smiech.

„Oui. A teraz už pod' sem. Pečiem králika.“

Za svetielkujúcimi uhlíkmi prešla cez skalnatý výmol' a potom hore kopcom. Kmene stromov vyzerali v mesačnom svite ako postriebené. Pohybovala sa zľahka, pripravená okamžite utiecť. Pri poslednom strome, ktorý ju oddeľoval od ohniska, zostala stáť.

Pri ohni sedel mladý muž. Opieral sa o hrubý kmeň, jedna noha vpredu, druhá zohnutá v kolene. Pravdepodobne mal iba o pár rokov viac ako Isabelle.

V červenej žiare ho dobre nevidela. Mal trochu dlhšie, jemné, pozliepané čierne vlasy, ktoré zrejme dlho nevideli hrebeň ani mydlo, a šaty také zodraté a poplátané, že jej pripomenul vojnových utečencov, čo sa prednávnom túlili po Paríži, zbierali ohorky, kusy papiera či prázdne fľaše a žobrali o pár drobných alebo o pomoc. Bol bledý, chudorľavý, ako niekto, kto nikdy nevie, kedy sa znovu naje.

A aj napriek tomu jej ponúkol jedlo.

„Verím, že si džentlmen,“ ozvala sa zo svojho tmavého úkrytu.

Zasmial sa.

„Isteže.“

Vyšla do svetla, ktoré vrhal oheň.

„Sadni si,“ ponúkol jej.

Usadila sa do trávy naproti nemu. Natiahol ruku popri ohnisku a podal jej fľašu vína. Odpila si poriadny dúšok, pila dlho, takže keď mu fľašu vrátila a z brady si zotrela víno, iba sa zasmial.

„Ty si ale riadna pijanka.“

Nevedela, čo na to povedať.

Usmial sa.

„Gaëtan Dubois. Priatelia ma volajú Gaët.“

„Isabelle Rossignolová.“

„Ahááá, slávica.“

Mykla plecóm. Nepočula to prvý raz. Jej priezvisko znamenalo *slávik*. Keď mamán dávala Vianne a Isabelle pusú na dobrú noc, volala ich *moje sláviky*. Bola to jedna z mála spomienok, ktoré Isabelle na mamú ešte mala.

„Prečo si odišiel z Paríža? Muž ako ty by mal zostať a bojovať.“

„Otvorili brány väznic. Očividne je lepšie, aby sme bojovali za Francúzsko, než sedeli za mrežami, keď sa popred ne budú valiť Nemci.“

„Ty si bol vo väzení?“

„Bojíš sa?“

„Nie. Iba som to... nečakala.“

„Mala by si sa báť,“ povedal a odhrnul si dlhé zlepené vlasov z očí. „So mnou si však v bezpečí. Myslím na iné veci. Najprv sa idem pozrieť, čo je s mamou a so sestrou, a potom si nájdem nejaký pluk, ku ktorému sa pridám. Tých bastardov pobijem toľko, koľko len budem vládvať.“

„Máš šťastie,“ vzdychla si. Muži si môžu robiť, čo sa im zachce. Prečo to majú ženy také ťažké?

„Tak pod' so mnou.“

Isabelle ani na um nezišlo veriť mu.

„Hovoríš to iba preto, lebo som pekná, a myslíš si, že ak zostanem, tak spolu skončíme v posteli,“ povedala.

Uprene ju pozoroval ponad oheň. Plamene praskali a syčali, ako na ne kvapkali tuk. Dal si dlhý dúšok vína a znovu jej podal fľašu. V blízkosti plameňov sa ich ruky dotkli, iba sa navzájom šuchli pokožkou.

„Do postele by som ťa dostal hoci aj hneď, keby sa mi zachcelo.“

„Nie dobrovoľne,“ odvetila a sťažka preglgla, neschopná odvrátiť zrak.

„Dobrovoľne,“ povedal tak, že jej po koži prebehli zimomriavky a dych sa jej skrátil. „No nie to som mal na mysli. Chcel som povedať niečo celkom iné. Pozval som ťa, aby si šla so mnou bojovať.“

Isabelle sa zmocnili dosiaľ nepoznané pocity. Vôbec sa v nich nevyznala. Bola si vedomá svojej krásy. Pre ňu to bol jednoducho fakt. Ľudia jej ju pripomínali vždy, keď ju stretli. Videla, ako ju muži nehanebne hlcú očami, počúvala ich poklony na adresu svojich vlasov, zelených očí či plných perí; videla, ako jej hľadia do výstrihu. Odraz svojej krásy videla aj v očiach žien, spolužiačok, čo ju len nerady videli v blízkosti chlapcov, o ktorých mali záujem, a čo ju považovali za arogantnú ešte skôr, než stihla otvoriť ústa.

Krása bola iba ďalší spôsob, ako ju podceňiť, ako ju prehliadať. Našla si však iné spôsoby, ako si vynútiť pozornosť. A ani pokiaľ išlo o ľúbostné pletky, nebola úplne neviniatko. Či ju azda sestričky zo školy svätého Františka nevlúčili, lebo sa počas bohoslužieb bozkávala s chlapcom?

Ale toto bolo iné.

Videl jej krásu, dokonca aj v pološere, cítila to, nehľadel však na ňu. Buď to, alebo bol dosť bystrý, možno pochopil, že chce svetu ponúknuť viac než iba peknú tvár.

„Mohla by som vykonať niečo, na čom záleží,“ povedala tichým hlasom.

„Isteže. Mohol by som ťa naučiť narábať s puškou a nožom.“

„Musím ísť do Carriveau a zistiť, či je moja sestra v poriadku. Manžela má na fronte.“

Pozorne a so záujmom na ňu uprene hľadel ponad blkotajúci oheň.

„Pôjdeme za tvojou sestrou do Carriveau a za mojou mamou do Poitiers a potom sa vyberieme do vojny.“

Z jeho úst to všetko znelo ako dobrodružstvo, ako keby chceli ujsť a pridať sa k cirkusu, ako keby si cestou išli obzrieť hltačov ohňa a tučné ženy s dlhými bradami.

Bolo to niečo, čo celý život hľadala.

„Dohodnuté,“ povedala, neschopná potlačiť úsmev.

ŠESTĚ

Na druhý deň sa Isabelle ráno zobudila a videla, ako slnečné lúče pozlácajú listy, čo jej šuchotali nad hlavou.

Posadila sa, popravila si sukňu, čo sa jej v spánku vytiahla hore, a tak odhalila biele čipkované podväzky a zničené hodvábne pančuchy.

„Kvôli mne to nemusíš robiť.“

Isabelle šibla pohľadom doľava a zbadala prichádzajúceho Gaëtana. Po prvý raz ho videla jasne. Bol tenký a dlhý ako výkričník, v šatách, ktoré zrejme niekto vyhodil. Tvár pod rozstrapkanou čiapkou mal ufúľanú, neoholenú, s ostrými črtami, široké obočie, výraznú bradu a hlboko posadené sivé oči lemované hustými riasami. Ich pohľad bol rovnako ostrý ako krivka jeho brady a prezrádzal akýsi hlad. Včera večer si myslela, že sa tak pozeral na ňu. Teraz videla, že sa tak pozerá na celý svet.

Nebála sa ho. Ani trochu. Isabelle nebola ako jej sestra, Vianne, ktorú večne trápil strach a obavy. Nebola však ani blázon. Ak sa má s týmto mužom vydať na cesty, najlepšie bude, ak si zopár vecí vyjasní.

„Aha,“ začala. „Takže väzenie.“

Díval sa na ňu, čierne obočie mu vyletelo nahor, ako keby v otázke: *Bojíš sa?*

„Pre dievča ako ty jedna veľká neznáma. Mohol by som ti povedať, že som sa tam cítil ako Jean Valjean, a ty by si si myslela, aké to bolo romantické.“

Takéto reči počúvala neustále. Narážali na jej vzhľad, ako napokon väčšina uštipačných poznámok. Pekná blondína musí byť zaručene povrchná a hlúpa. „Kradol si jedlo, aby mala vaša rodina čo jesť?“

Uškrnul sa, trochu nakrivo. Celý sa ako keby zošikmil, s jedným kúti-
kom úst vytiahnutým vyššie, než mal druhý. „Nie.“

„Si nebezpečný?“

„Ako sa to vezme. Čo si myslíš o komunistoch?“

„Aha. Takže si bol politický väzeň.“

„Niečo podobné. Ako som už však povedal, pekné dievča ako ty nevie nič o tom, ako treba bojovať o holé prežitie.“

„Bol by si prekvapený, Gaëtan. Existujú rôzne druhy väzenia.“

„Naozaj, moja milá kráska? Čo ty o tom vieš?“

„Čo si vykonal?“

„Vzal som niečo, čo mi nepatrilo. Stačí to ako odpoveď na tvoju zvedavú otázku?“

Zlodej.

„A chytili ťa.“

„Očividne.“

„To neznie upokojujúco, Gaëtan. Nedával si si pozor?“

„Gaët,“ povedal tichým hlasom a podišiel k nej.

„Zatiaľ si nie som istá, či sme priatelia.“

Dotkol sa jej vlasov, pár kaderí sa mu ovinulo okolo špinavého prsta.

„Sme priatelia. Na to môžeš vziať jed. Poďme už.“

Keď jej podal ruku, najprv ho chcela odmietnuť, no napokon to nespavila. Vyšli z lesa a vrátili sa na cestu, znovu sa vnorili do davu, ktorý sa rozostúpil len natoľko, aby ich pohltil, a vzápätí ich zovrel ako päst. Isabelle sa jednou rukou držala Gaëtana a v druhej niesla kufor.

Prešli celé kilometre.

Autá okolo nich prestávali fungovať. Kolesá na kárach sa rozpadávali. Kone zastavovali a nikto ich nedokázal donútiť, aby sa znovu pohli. Isabelle cítila, ako je čoraz apatickejšia a otupená, vyčerpaná z horúčavy, prachu a smädu. Žena, čo pokrivkávala vedľa nej, plakala, po lícach sa jej kotúľali slzy čierne od prachu a piesku. Neskôr ju nahradila upotená staršia žena v kožuchu, ktorá zrejme na seba navesala všetky šperky, čo mala.

Slnko pieklo čoraz silnejšie, dusivá horúčava bola neznesiteľná. Deti mrnčali, ženy vzlykali. Vzduchom sa niesol štiplavý, nepríjemný pach ľudských tiel a potu, Isabelle si naň však už privykla, takmer nevnímala, ako páchnu iní či ona.

Schyľovalo sa k tretej hodine popoludní, najteplejšej časti dňa, keď stretli pluk francúzskych vojakov. Vliekli zbrane a pohybovali sa

neorganizovane, nie v usporiadanom šíku. Vedľa nich rachotil tank a na prach drvil všetko, čo zostalo na ceste. S ovisnutými hlavami na ňom sedelo niekoľko sklesnutých francúzskych vojakov bledých ako stena.

Isabelle sa vymanila Gaëtanovi z ruky a potkýnavo sa pretisla k vojakom. „Idete nesprávnym smerom!“ kričala, celá prekvapená, aký má zachrípnutý hlas.

Gaëtan sa vrhol na jedného vojaka, strčil doňho tak silno, že stratil rovnováhu a narazil do pomaly napredujúceho tanku. „Kto bojuje za Francúzsko?“

Vojak so zastretým pohľadom pokrútil hlavou. „Nikto.“ Zabysla sa čepeľ a Isabelle videla, ako Gaëtan pritískal mužovi ku krku nôž. *Otvorili brány väzníc*, pomyslela si. Nebol čosi horšie než iba zlodej?

„Gaët?“

Jej hlas k nemu prenikol. Potriasol hlavou, ako keby si ju potreboval prečistiť, a nôž nechal klesnúť. „Kto za nás bojuje?“ spýtal sa zatrpknuto a rozkašľal sa od prachu.

„My budeme,“ povedala. „Onedlho.“

Akési auto za ňou zatrúbilo. *Ta-tá*. Isabelle si ho nevšímala. Autá už neboli na prepravu z miesta na miesto o nič lepšie než obyčajné nohy – tých pár ešte stále funkčných sa mohlo pohybovať iba podľa ľubovôle davu, čo ich obkolesoval; ako haraburdy zachytené medzi trstou v bahniatej rieke.

„Poď už,“ ťahala ho preč od demoralizovaného pluku.

Kráčali ďalej, stále sa držiac za ruky, Isabelle si však začala všímať, ako sa Gaëtan mení. Iba občas prehodil slovko, dve, z tváre sa mu vytratil úsmev.

V každom meste sa dav trochu preriedil. Ľudia sa ťahali do Artenay, Saranu a Orléansu, oči sa im zúfalo ligotali, keď po peniaze strkali ruky do tašiek, vreciek či peňaženiek a dúfali, že ich budú mať na čo minúť.

Isabelle a Gaëtan pokračovali ďalej. Šli celý deň, večer od vyčerpania zaspali, na druhý deň sa zobudili a vstali, aby zase kráčali. Na tretí deň si Isabelle od vyčerpania necítila celé telo. Takmer medzi všetkými prstami aj na chodidlách jej mokvali červené otlaky. Každý krok jej spôsoboval muky. Dehydratácia v nej vyvolala ukrutnú, pulzujúcu bolesť hlavy a hlad jej skrúcal prázdny žalúdok. Prach jej zanášal hrdlo aj oči, takže neustále kašľala.

Prešla okolo čerstvo vykopaného hrobu povedľa cesty, označeného dreveným, nahrubo zhlobeným krížom. Topánka sa jej o čosi zachytila, o mŕtvu mačku, stratila rovnováhu a takmer spadla na kolená. Gaëtan ju zachytil.

Zovrela mu ruku, zanovito vzpriamená.

Koľko času prešlo, kým to začula?

Hodina? Deň?

Včely. Bzučali jej okolo hlavy; odháňala ich preč. Oblizla si vysušené pery a myslela na príjemné dni v záhrade, na včely, čo poletovali okolo.

Nie.

To nie sú včely.

Poznala ten zvuk.

Zastala, zachmúrila sa. Zahmlená myseľ jej nebola veľmi nápomocná. Na čo sa to pokúša spomenúť?

Hukot silnel, naplňal vzduch, a vtedy sa zjavili lietadlá. Bolo ich šesť či sedem a na modrej bezoblačnej oblohe vyzerali ako malé kríže.

Isabelle si oči zaclonila rukou, sledovala, ako sa lietadlá približujú, klesajú...

Ktosi skríkol: „To sú Nemčúri!“

V diaľke vyletel uprostred spršky ohňa, kameňov a dymu do vzduchu kamenný most.

Lietadlá sa zniesli nižšie nad zástup.

Gaëtan strhol Isabelle na zem a zakryl ju vlastným telom. Svet sa scvrkol, zostali iba zvuky: hukot leteckých motorov, guľometné *ra-ta-ta*, tlkot jej srdca, výkriky ľudí. Guľky vyhrýzali pásy z trávy, ľudia kričali a vrieskali. Isabelle videla ženu, ktorá ako handrová bábika vyletela do vzduchu a vzápätí ju šmarilo o zem.

Stromy sa lámali a padali na ľudí, ľudia jačali. Na niektorých miestach vzbĺkli plamene. Vzduchom sa šíril dym.

A potom... Ticho.

Gaëtan sa z nej zgúľal dole.

„Si v poriadku?“ spýtal sa.

Odhrnula si vlasy z očí a posadila sa.

Všade naokolo ležali dokaličené telá, šľahali plamene a k nebu stúpali čierny dym. Ľudia kričali, plakali, umierali.

Akýsi starý muž nariekavo prosil: „Pomôžte...!“

Isabelle sa k nemu kolenačky priplazila, a keď už bola blízko, uvedomila si, že zem okolo neho je celá presiaknutá krvou. Roztrhnutá košeľa odhalila rozďavenú ranu na bruchu, z rozpáraného mäsa sa drali von vnútornosti.

„Možno je tu niekde lekár,“ šepla, nič lepšie jej nezišlo na um. A potom to znovu začula. Ten hukot.

„Vracajú sa!“ Gaëtan ju chytrou strhol na nohy. Šmykla sa a takmer znovu skĺzla do zakrvavenej trávy. Neďaleko dopadla bomba a so zablysnutím vybuchla. Isabelle videla batola v zafúľanej plienke. Stálo pri mŕtvej žene a plakalo.

Tackavo k nemu zamierila. Gaëtan ju strhol späť.

„Musím mu pomôcť...“

„Keď zomrieš, nijako mu tým nepomôžeš,“ zamručal a mykol ňou tak silno, až ju to zaboľelo. Potácala sa vedľa neho ako omámená. Vyhýbali sa odstaveným autám aj ležiacim telám, väčšinou dokaličeným tak, že im už nebolo pomoci. Krvácali, spod oblečenia vytŕčali kosti.

Na okraji mesta Gaëtan vtiahol Isabelle do kamennej kaplnky. Neboli tam sami. V kútoch sa krčili, medzi lavicami ukrývali a svojich milovaných tuho objímali ďalší ľudia.

Nad hlavami sa im ozývalo dunenie lietadiel sprevádzané štekotom guľometov. Vitrážové okno sa otriasalo, až kým úlomky farebného skla s rinkotom nedopadli na dlažbu, no cestou najprv prešli ľudskou kožu. Trámy pukali, prach a kamene sa valili. Kostolom presvišťali guľky a priklincovali ruky a nohy k zemi. Oltár vybuchol.

Gaëtan jej čosi povedal a ona mu odpovedala, alebo si myslela, že odpovedala, no nebola si istá, a kým si to mohla overiť, ďalšia bomba zavisťala, spadla a strecha nad jej hlavou explodovala.

SEDEM

École élémentaire nebola podľa mestských štandardov veľká škola, zato však priestranná a dobre dispozične riešená. Bolo v nej dosť miesta pre všetky deti z Carriveau. Kým sa z budovy stala škola, boli v nej ustajnené kone bohatého statkára, čo vysvetľovalo jej pôdorys v tvare písmena U. Uprostred, na nádvorí, sa zvykli zhromažďovať povozy aj obchodníci. Hrdila sa múrmi zo sivého kameňa, sýtomodrými okenicami a drevenými dlážkami. Panský dom, s ktorým bola kedysi spojená, zbombardovali počas Veľkej vojny a nikto ho neobnovil. Tak ako veľa iných malomestských škôl vo Francúzsku, aj táto stála na okraji mesta.

Vianne sedela za stolom v triede, pohľad upierala na rozžiarené detské tváre pred sebou a o hornú peru si pritískala pokrčenú vreckovku. Pri každej školskej lavici ležala na dlážke plynová maska, ktorá sa stala povinným vybavením. Deti ich teraz so sebou nosili všade.

Otvorené okná a hrubé kamenné múry nevpustili dnu slnko, no v triede panovala aj tak neznesiteľná horúčava. Boh vie, že aj bez prídavného bremena v podobe tepla bolo ťažké sústrediť sa. Z Paríža prichádzali hrozivé, strašidelné správy. Nikto nehovoril o ničom inom, iba o pochmurnej budúcnosti a o šokujúcej súčasnosti: Nemci v Paríži. Pád Maginotovej línie. Francúzski vojaci umierajúci v jarkoch a utekajúci z frontu. Posledné tri noci – teda od otcovho telefonátu – Vianne vôbec nespala. Isabelle bola bohviekde medzi Parížom a Carriveau a od Antoina nedostala ani čiarku.

„Kto mi vyčasuje sloveso *courir*?“ spýtala sa unavene.

„Nemali by sme sa radšej učiť po nemecky?“

Vianne si uvedomila, akú otázku práve dostala. Žiaci zrazu spozorneli, vzpriamili sa v laviciach, oči sa im zaleskli.

„Prosím?“ povedala a odkašľala si, aby získala čas.

„Mali by sme sa učiť po nemecky, nie po francúzsky.“

Bol to mladý Gilles Fournier, mäsiarov syn. Jeho otec a všetci traja starší bratia išli bojovať. Gillesa a matku nechali doma, aby sa postarali o rodinné mäsiarstvo.

„A strieľať,“ súhlasne hlavou pokyvkával François. „Moja maman vraví, že aj my budeme musieť vedieť, ako strieľať Nemcov.“

„Moja grandmère hovorí, že by sme mali všetci jednoducho odísť,“ pridala sa Claire. „Pamätá sa na poslednú vojnu a tvrdí, že sme blázni, ak zostaneme.“

„Nemci sa nedostanú cez Loiru, všakže, madame Mauriacová?“

Uprostred prvého radu sedela Sophie, naklonená dopredu, s rukami zopnutými a položenými na drevenej lavici, s vytreštenými očami. Aj ju prichádzajúce správy rozrušili, rovnako ako Vianne. V obavách o otca preplakala dve noci za sebou, až kým od únavy nezaspala. V ten deň s ňou prišiel do školy aj Bébé. A vedľa nej sedela rovnako vystrašená Sarah, jej najlepšia priateľka.

„Je v poriadku, ak máte strach,“ povedala Vianne a podišla k nim. Presne to isté vravela včera večer Sophie aj seba samej, jej slová však vyzneli neúprimne.

„Ja sa nebojím,“ ohradil sa Gilles. „Mám nožík. Zabijem každého špinavého Nemčúra, čo sa objaví v Carriveau.“

Sarah išli oči vypadnúť. „Oni sem prídu?“

„Nie,“ upokojovala ju Vianne. To slovko sa jej nevyslovovalo ľahko, nalepil sa naň jej vlastný strach, vyslovila ho trochu ťahane. „Francúzski vojaci – vaši otcovia, strýkovia a bratia – sú tí najudatnejší muži na svete. Som presvedčená, že dokonca aj teraz, keď sa tu my rozprávame, oni bojujú za Paríž, Tours aj Orléans.“

„Ale Paríž je obsadený,“ namietol Gilles. „Čo sa stalo s francúzskymi vojakmi na fronte?“

„Vojny, to sú nielen veľké, ale aj malé bitky. A aj straty. Naši muži však nedopustia, aby Nemci zvíťazili. Nikdy sa nevzdáme.“ Podišla k deťom ešte bližšie. „Ale aj my, čo sme tu zostali, musíme zohrať svoju úlohu. Treba, aby sme boli odvážni a silní, aby sme neverili tomu najhoršiemu. Musíme ďalej žiť, aby sa naši otcovia a bratia aj... manželia mali ku komu vrátiť domov, *oui*?“

„Ale čo tante Isabelle?“ spýtala sa Sophie. „Grandpère vrael, že tu už mala byť.“

„Aj môj bratranec ušiel z Paríža,“ povedal François. „Ani on ešte nedorazil.“

„Podľa môjho strýka je situácia na cestách zlá.“

Zazvonil zvonec a žiaci povyskakovali zo stoličiek ako struny. Okamžite zabudli na vojnu, lietadlá aj na strach. Boli to osem- a deväťročné deti, ktorým sa na konci letného školského dňa skončilo vyučovanie, a podľa toho sa správali. Vykrikovali, smiali sa, všetci naraz rapotali, postrkovali sa a bežali k dverám.

Vianne bola vďačná za to zazvonenie. Bože, veď je učiteľka. Čo má deťom hovoriť o hrozbách vojny? Ako má zmierniť detské obavy, keď sa jej vlastné derú na povrch? Zamestnala sa bežnými činnosťami – pozbierala odpadky, ktoré v triede zanechalo šestnásť detí, vytriasla zo špongie zvyšky kriedy, poodkladala knihy. Keď už bolo všetko na svojom mieste, vložila si do koženej tašky papiere aj ceruzky a zo spodnej zásuvky katedry vybrala kabelku. Potom si na hlavu nasadila slamený klobúk, prichytila ho ihlicou o vlasy a vyšla z triedy.

Kráčala po tichých chodbách, kývnutím zdravila kolegov, ktorí ešte stále sedeli vo svojich triedach. Teraz, keď školu po mobilizácii opustili muži, ostalo niekoľko tried zatvorených.

V Rachelinej triede sa zastavila, dívala sa, ako priateľka ukladá svojho syna do vozíka a tlačí ho k dverám. Rachel mala v pláne zostať tento rok s Arim doma, no vojna všetko zmenila. Nemala na výber, musela ho so sebou brávať do práce.

„Vyzeráš celkom tak, ako sa ja cítim,“ povedala Vianne priateľke. Racheline tmavé vlasy zareagovali na vysokú vlhkosť vzduchu a zdvojnásobili svoj objem.

„Určite to nie je kompliment. Vzhľadom na svoje zúfalstvo to však radšej budem považovať za poklonu. Mimochodom, na líci si od kriedy.“

Vianne si zamyslene prešla rukou po tvári a naklonila sa nad vozík. Dieťa tuho spalo.

„Ako sa má?“

„Na desaťmesačného drobca, ktorý by mal byť s mamou doma a namiesto toho sa pod nepriateľskými lietadlami potuluje po meste a celý

deň počúva krik desaťročných žiakov? Fajn.“ Usmiala sa, a keď vykročili na chodbu, odhrnula si z tváre spotenú kučierku. „Myslíš si, že som zatrpknutá?“

„O nič viac ako my všetci.“

„Ha! Zatrpknutosť by ti padla dobre. Zo všetkých tých tvojich úsmevov a pretvárek by mi nabehli vyrážky.“

Rachel sterigala vozík dolu tromi schodmi na chodník vedúci k trávnatému ihrisku, ktoré sa v minulosti používalo na drezúru koní a slúžilo aj ako obchodné miesto. Uprostred nádvorja bublala a striekala štyristoročná kamenná fontánka.

„Poďte, dievčatá!“ zavolala Rachel na Sophie a Sarah, ktoré spolu sedeli na lavičke v parku. Dievčatá okamžite vyskočili, predbehli obe ženy, zladili si krok a ruka v ruke neustále švitorili s hlavami pritisnutými k sebe. Druhá generácia najlepších priateľiek.

Zabočili do úzkej uličky, ktorá ich vyviedla na Rue Victor Hugo, priamo pred bistro, kde na železných tepaných stoličkách posedávali starí muži, popíjali kávu, fajčili a diskutovali o politike. Vianne zbadala tri vyziabnuté, pokrívavajúce ženy v otrhaných šatách s tvármi žltými od prachu.

„Chúďatá,“ vzdychla si Rachel. „Hélène Ruelleová mi dnes ráno povedala, že včera neskoro v noci do mesta prišiel minimálne tucet utečencov. Správy, čo prinášajú, veru nie sú dobré. Nikto však príbeh neprikráši tak ako Hélène.“

Za normálnych okolností by Vianne určite niečo povedala na adresu klebetnej Hélène, nenachádzala však slová. Podľa informácií, ktoré jej dal papa, Isabelle odišla z Paríža pred niekoľkými dňami. Ešte stále však nedorazila do Le Jardin.

„Bojím sa o Isabelle,“ povedala.

Rachel chytila Vianne pod pazuchu.

„Spomínaš si, ako tvoja sestra prvý raz utiekla z internátu v Lyone?“

„Hej, mala vtedy sedem rokov.“

„Dostala sa až do Amboise. Sama. Bez peňazí. Dve noci strávila v lese a prehovorila sprievodcu, aby ju nevyhodil z vlaku.“

Vianne si z toho obdobia takmer nič nepamätala. Iba svoju vlastnú bolesť. Keď potratila prvé dieťa, upadla do zúfalstva. Antoine ho volal stra-

tený rok. Aj ona ho tak vnímala. Keď jej Antoine navrhol, že vezme Isabelle k otcovi do Paríža, Vianne odľahlo – nech jej to Boh odpustí.

Môže sa niekto čudovať, že Isabelle utiekla z internátnej školy, do ktorej ju poslali? Vianne sa dodnes hanbila za to, ako sa k malej sestre zachovala.

„Mala deväť rokov, keď sa prvý raz dostala do Paríža,“ povedala Vianne a snažila sa nájsť útechu v príbehu, ktorého koniec poznala. Isabelle bola vždy húževnatá a odhodlaná.

„Ak sa nemýlim, o dva roky neskôr ju vylúčili, keďže ušla zo školy, lebo sa jej zachcelo ísť sa pozrieť na kočovný cirkus. Alebo to bolo vtedy, keď sa po plachte spustila z okna zo spálne na druhom poschodí?“ usmiala sa Rachel. „Ak sa sem Isabelle chce dostať, tak určite dorazí.“

„Boh ochraňuj každého, kto by ju chcel zastaviť.“

„Čoskoro príde. Ver mi. Ak náhodou nestretla nejakého zatúlaného princa a zúfalo sa doňho nezaľúbila.“

„Presne také niečo sa jej môže prihodiť.“

„Vidíš?“ podpichla ju Rachel. „Už je ti lepšie. Teraz poď ku mne na limonádu. V takýto horúci deň to je to pravé orechové.“

Po večeri Vianne uložila Sophie do postele a zišla dole. Kvárilo ju toľko obáv, že sa nedokázala uvoľniť. Ticho v dome jej neustále pripomínalo, že k jej dverám nik nezavítal. Nevedela obsedieť. Ani po rozhovore s Rachel nedokázala zahnať obavy o svoju sestru – ani strašnú predtuchu.

Vstala, sadla si, potom znovu vstala a prešla k predným dverám, otvorila ich.

Vonku sa pod fialovoruzovou večernou oblohou do diaľky tiahli polia. Dvor predstavoval skupinu známych tvarov – udržiavané jablone stáli ako ochrancovia medzi prednými dverami a kamenným múrikom porasteným ružami a viničom, za ktorým sa vinula cesta do mesta a rozprestierali široké lány polí, ktoré tu a tam narúšala húšťava tenkých stromov. Napravo sa rozprestieral hlbší les, kam sa s Antoinom zamlada neraz odkradli, keď zatúžili po súkromí.

Antoine.

Isabelle.

Kde sú? Je Antoine na fronte? Je Isabelle na ceste z Paríža?

Nemysli na to.

Musela sa zamestnať. Porobiť niečo v záhrade. Dať svojej mysli niečo iné, do čoho by sa zahryzla.

Vzala si ošúchané záhradné rukavice, vkĺzla do čižiem, čo stáli vedľa dverí, a vykročila k záhrade na rovnom kúsku pozemku medzi stodolou a kôľňou, kde v starostlivo udržiavaných hriadkach rástli zemiaky, cibuľa, mrkva, brokolica, hrášok, fazuľa, uhorky a paradajky. Na briežku medzi záhradou a stodolou dozrievali v úhľadných radoch maliny a černice. Klakla si na žrnu čiernu zem a začala plieť.

Začiatky leta bývali sľubné. Isteže, v tomto horúcom ročnom období sa mohlo všeličo zopsuť, ak si však človek zachoval pokoj, bol vytrvalý a neulieval sa z dôležitých povinností ako vytrhávanie buriny a pretrhávanie, mohol rastliny usmerniť a skrotiť. Vianne musela mať hriadky vždy dôkladne upravené, udržiavala ich pevnou, ale nežnou rukou. Oveľa dôležitejšie než to, čo ona dávala záhrade, bolo, čo záhrada dávala jej. Čerpala z nej pocit pokoja.

Že niečo nie je v poriadku, jej do vedomia prenikalo pomaly, postupne. Najprv zaznamenala zvuk, ktorý sem nepatril, vibráciu, dunenie, a potom šepot. Vzápätí nasledoval pach: čosi, čo bolo v príkrom rozpore so sladkastou záhradnou vôňou, štiplavé a ostré, pripomínajúce rozklad.

Vianne vstala a utrela si čelo, aj keď vedela, že si po koži rozmazala čiernu hlinu. Špinavé rukavice strčila do odstávajúcich bedrových vreciek na nohaviciach a pobrala sa k bráne. Ešte sa k nej ani nedostala, keď sa objavila trojica žien ako keby vytesaná z tieňov. Stáli zhrčené na ceste priamo za bránou. Stará žena odetá do roztrhaných hábov si k sebe pritískala druhé dve – mladú ženu s dieťaťom v náručí a dievčinu, ktorá zvierala v jednej ruke prázdnu vtáčiu klietku a v druhej lopatu. Ich pohľady boli sklené, horúčkovité, mladá matka sa očividne triasla. Z tváří im stekal pot, v očiach sa im zračila porážka. Stará žena vystrela ufúľané prázdne dlane. „Nedali by ste nám trochu vody?“ spýtala sa, ale aj vtedy, keď svoju otázku vyslovila, vyzerala neisto. Porazenecky.

Vianne otvorila bránu a vítala ženy. „Isteže. Nech sa páči, podťe ďalej. Nesadnete si?“

Stará žena zavrtela hlavou. „Máme náskok. Tým, čo sú vzadu, nezostane nič.“

Vianne nechápala, čo jej tým chce žena povedať, no nebolo to dôležité. Videla, aké sú vyčerpané a hladné.

„Počkajte chvíľočku.“ Vošla do domu a do batôžka zabalila kus chleba, priložila surovú mrkvu a kúsok syra. Všetko, bez čoho sa vedela zaobísť. Fľašu od vína naplnila vodou, vrátila sa a ponúkla im, čo prichystala. „Nie je toho veľa,“ šepala.

„Je to viac, ako sme mali od Tours,“ povedala mdlým hlasom mladá žena.

„Vy idete z Tours?“

„Pi, Sabine,“ nabádala stará žena dievčinu a pridržala jej fľašu pri popukávaných perách.

Vianne sa práve chcela popýtať na Isabelle, keď stará žena ostrým hlasom riekla: „Sú tu.“

Mladá matka si vzdychla a bližšie si k sebe privinula dieťaťko, ktoré ležalo tak ticho – a pästičky malo také modré –, až Vianne zalapala po dychu. Bolo mŕtve.

Vianne poznala ten zožierajúci zármutok, ktorý človeka drží v pazúroch a nepustí, žena upadne do nekonečnej šede, ktorá jej prekrúti myseľ, a matku núti držať a nepustiť ešte dlho po tom, čo sa nádej pomínula.

„Choďte dnu,“ súrila stará žena Vianne. „Pozamykajte dvere.“

„Ale...“

Otrhaná trojica odstúpila – vlastne sa mykla – ako keby Vianne zrazu začalo páchnuť z úst.

A vtedy si na poli všimla čierne tvary, ktoré sa v zástupoch blížili po ceste.

Predchádzal ich zápach. Bolo cítiť ľudský pot, špinu aj telesné pachy. Ako sa blížili, čierna masa sa rozdelila, nadobudla jednotlivé tvary. Uvidela ľudí na ceste a na poli; kráčali, krívali, blížili sa k nej. Niektorí tísli bicykle alebo vozíky či ťahali káricky. Psy štekali, malé deti plakali. Ozýval sa kašeľ, chrchlíanie, nárek. Postupovali cez pole aj po ceste, vytrvalo sa blížili, navzájom sa odstrkovali, boli čoraz hlasnejší.

Vianne toľkým nedokázala pomôcť. Chytrou vošla do domu a zamkla za sebou dvere. Chodila z jednej izby do druhej, zamykala dvere a zatvárala

okenice. Keď skončila, zostala neisto, s búšiacim srdcom stáť uprostred obývačky.

Dom sa nepatrne zachvel. Okná zadrnčali, okenice buchli o kamennú fasádu. Zo stropných trémov sa zniesol nadol prach.

Ktosi zabúchal na predné dvere. Búšil, pästami tľkol na dvere, ako keby bil kladivom, a Vianne sa pri každom údere strhla.

Sophie s Bébém pritisnutým na hrud' zbehla dolu schodmi.

„Maman!“

Vianne roztvorila náruč a Sophie jej do nej vbehla. Túlila si dcéru k sebe, zatiaľ čo útok silnel. Ktosi udieral na bočné dvere. Medené hrnce a panvice, čo viseli v kuchyni, sa rozozvučali ako kostolné zvony. Počula piskot vodnej pumpy. Ťahali vodu.

„Chvíľku tu počkaj. Sadni si na pohovku,“ povedala Vianne Sophie.

„Nenechávaj ma tu!“

Vianne sa vymanila z dcérinho zovretia a posadila ju. Vyzbrojená železným kutáčom, ktorý vzala od ohniska, opatrne vyšla hore schodmi. Z bezpečia spálne vyzrela von oknom, pozorne, aby ju nikto nezbadal.

Na dvore sa ako svorka hladných vlkov pohybovalo niekoľko desiatok ľudí, zväčša žien a detí. Ich hlasy splynuli do jediného zúfaleho vrčania.

Vianne odstúpila od okna. Čo ak dvere nevydržia? Taká masa ľudí by dokázala vylomiť dvere, okná, ba dokonca zvaliť aj múry.

Ustrašene zbehla dolu schodmi. Kým nevidela, že Sophie je ešte stále v bezpečí pohovky, takmer nedýchala. Prisdla si k dcérke, objala ju a dovolila jej, aby sa jej v náručí schúlila ako malé dievčatko. Pohľadila ju po kučeravých vlásokoch. Lepšia, silnejšia matka by určite mala poruke príbeh a teraz by ho svojmu dieťaťu ponúkla na upokojenie, no Vianne od strachu úplne stratila hlas. V mysli sa sústredila iba na jedno: na odriekanie nekonečnej modlitby, bez začiatku a konca. *Prosím.*

Privinula si Sophie k sebe a povedala jej: „Spi, Sophie. Som pri tebe.“

„Maman,“ ozvala sa Sophie, jej hlas takmer zanikol v úderoch dopadajúcich na dvere. „Čo ak je tam vonku tante Isabelle?“

Vianne sa zahľadela na Sophiinu vážnu tváričku, celú lesklú od potu a prachu.

„Nech jej Boh pomáha.“ Nič iné jej nezišlo na um.

Pri pohľade na sivý kamenný dom Isabelle už od nesmierneho vyčerpania nevládala. Spustila plecيا. Otlaky na nohách sa zrazu stali neznesiteľnými. Gaëtan jej otvoril bránu. Začula, ako zarachotila, a trochu sa naklonila.

Opretá oňho sa dotackala k predným dverám. Dvakrát zaklopala a za každým, keď sa krvavé hánky dotkli dreva, ňou trhlo.

Nik neodpovedal.

Zabúšila oboma päťami, snažila sa zavolať sestru po mene. Dostala však zo seba iba nejasný chrapľavý zvuk, nemal dostatočnú silu.

Zatackala sa, od zúfalstva takmer padla na kolená.

„Kde by si sa mohla vyspať?“ Gaëtan jej ovinul ruku okolo pása a pridržoval ju.

„Vzadu. Pod pergolou.“

Odviedol ju okolo domu do záhrady. V sviežom, jazmínom prevoňanom tieni altánka sa zviezla na kolená. Ani si nevšimla, že odišiel, a o chvíľu sa vrátil s trochou vlažnej vody. Napila sa mu z dlaní. Nestačilo to však. Žalúdok jej škŕkal od hladu a vysielal bolestivé signály do najhlbších útrobov. Keď sa otočil, aby znovu odišiel, vystrela k nemu ruku, čosi zamrmlala, akúsi prosbu, aby ju nenechával osamote, a on klesol k nej, vystrel rameno, aby si naň mohla položiť hlavu. Ležali bok po boku na teplej zemi, hľadeli cez tmavú húšťavu viniča, ktorý sa ovíjal okolo trávov a ako vodopád sa lial nadol. Omamne voňajúci jazmín, kvitnúce ruže a žirna zem vytvárali krásny tienistý altánok. No ani tu, v tomto tichu nedokázali zabudnúť na to, čo práve prežili... A ani na zmeny, ktoré sa im vliekli v päťach.

Všimla si na Gaëtanovi zmenu, videla, ako mu hnev a bezmocná zúrivosť vygumovali z pohľadu súcitiť a z perí zotrelí úsmev. Od bombového náletu takmer neprehovoril a ak aj áno, tak sa vyjadroval iba úsečne a stroho. Teraz už obaja vedeli o čosi viac o vojne, o tom, čo sa blížilo.

„Tu u sestry by si bola v bezpečí,“ povedal.

„Ja nechcem byť v bezpečí. A moja sestra ma nebude chcieť.“

Otočila sa, aby naňho videla. Mesačný svet, ktorý prenikal pomedzi listy a vytváral čipkový vzor, mu osvetlil oči a ústa, nos a bradu ponechal v tme. Zase vyzeral inak, strápený a nahnevaný. Za tých pár dní ako keby ostarol. Bolo z neho cítiť pot, krv, blato a smrť, no vedela, že tak isto páchne aj ona.

„Počul si o Edith Cavellovej?“
 „Pripadám ti ako vzdelaný muž?“
 Chvíľu popremýšľala a potom povedala: „Áno.“
 Na dlhšie sa odmlčal, aby jej bolo jasné, že ho prekvapila.
 „Viem, kto to je. Vo Veľkej vojne zachránila životy stovkám letcov Dohody. Preslávila sa vetou: *Byť vlastencom nestačí*. A toto je tvoja hrdinka? Žena, ktorú nepriateľ nechal popraviť?“
 „Žena, ktorá niečo dokázala,“ odporovala mu Isabelle a dôkladne si ho pritom obzerala. „Spolieham sa na teba, kriminálnika a komunistu, že mi pomôžeš niečo dokázať. Možno som bláznivá a nerozvážna, ako hovoria.“
 „Kto to hovorí?“
 „Všetci.“ Odmlčala sa, cítila, že jej nádeje sa čoskoro naplnia. Rozhodla sa, že nebude nikomu dôverovať, no Gaëtanovi aj napriek tomu verila. Díval sa na ňu tak, ako keby bola dôležitá. „Vezmeš ma. Tak, ako si mi sľúbil.“
 „Vieš, ako sa takéto dohody spečatujú?“
 „Ako?“
 „Bozkom.“
 „Prestaň si ma doberať. Toto je vážna vec.“
 „Je niečo vážnejšie ako bozk na pokraji vojny?“ Usmial sa, no iba trošku. V očiach sa mu znova zračil nahromadený hnev, naháňal jej strach, pripomínal jej, že ho vlastne vôbec nepozná.
 „Pobozkala by som muža, ktorý bude mať dostatok guráže a vezme ma so sebou do boja.“
 „Podľa mňa sa nevieš bozkávať,“ vzdychol si.
 „Z toho vidno, čo vieš ty.“ Odkotúľala sa od neho a okamžite sa jej začnelo po jeho dotyku. V snahe pôsobiť nenútene sa znovu pregúľala, aby naňho videla a na mihalniciach cítila jeho dych.
 „Chcem ťa vziať so sebou.“
 Pomaly vystrel ruku, dľaň jej priložil odzadu na krk a privinul si ju.
 „Si si istá?“ spýtal sa a perami sa jej takmer dotkol pier. Nevedela, či sa pýta na vojnu alebo na povolenie pobozkať ju, no práve teraz, v tejto chvíli, to vôbec nebolo dôležité. Isabelle rozdávala chlapcom bozky, ako keby nemali cenu, ako drobné mince, ktoré sa nechávajú na lavičke v parku či strácajú v záhyboch čalúnených stoličiek. Ona sama po bozku ešte nikdy, ani raz, nezatúžila.

„Oui,“ šepa a naklonila sa k nemu.

Keď ich pery splynuli, niečo sa v jej dorážanom, prázdnom srdci otvorilo, uvoľnilo. Po prvý raz jej dávali zmysel romantické romány, čo čítala, pochopila, že ženská duša sa dokáže zmeniť tak rýchlo ako svet, ktorý vstúpil do vojny.

„Lúbim ťa,“ šepa. Tieto slová naposledy vyslovila, keď mala štyri roky. Vtedy ich adresovala svojej mame. Po tomto vyznaní sa Gaëtanova tvár zmenila, stvrdla. Usmial sa na ňu tak upäto a falošne, že zrazu nevedela, čo si má o ňom myslieť.

„Čo je? Spravila som niečo?“

„Nie. Isteže nie.“

„Môžeme byť šťastní, že sme sa našli.“

„Nie, nie sme šťastní, Isabelle. Prosím ťa, ver mi.“ S týmito slovami si ju znova pritiahol k sebe a pobožkal.

Plne sa oddala bozku, vnímala ho každou bunkou svojho tela, dovoľila, aby sa stal stredom jej vesmíru. Zrazu vedela, aké to je, byť pre niekoho dosť dobrá.

Keď sa Vianne zobudila, najprv počula ticho. Kdesi zašvitorilo vtáča. Ležala v posteli, ani sa nepohla a načúvala. Vedľa nej odľukovala Sophie a zo spánku z času na čas zastenala.

Vianne prešla k oknu a nadvihla zatemňovaciú roletu.

Konáre jabloní v záhrade sa skláňali k zemi ako zlámané ruky, brána ovisala, lebo dva z troch pántov boli vytrhnuté. Tráva na lúke za cestou bola zľahnutá, kvety podupané. Po utečencoch zostali smeti a kadejaké veci – kufre, káričky, kabáty priťažké, aby ich niesli, a priteplé, aby si ich obliekli, obliečky na vankúše a vozíky.

Vianne zišla dole a opatrne otvorila predné dvere. Skúmala, či nezačuje nejaký zvuk, a keď nič nepočula, odistila zámku a stisla kľučku.

Zničili jej záhradu, poodtrhali všetko, čo vyzeralo jedlé, zanechali porúbané stonky a kôpky zeme.

Všetko bolo zničené, stratené. Rezignovane prešla okolo domu. Aj záhrada za domom bola spustošená.

Práve sa chcela vrátiť dnu, keď začula akýsi zvuk. Zamňaukanie. Možno detský plač.

A znovu. Čo tu niekto zanechal dieťa?

Pozorne prešla cez dvor k drevenej pergole s ružovo-jazmínovým baldachýnom.

Na zemi, skrútená v kľbku, ležala Isabelle. Šaty mala rozdziapané, tvár poškriabanú, posiatu sinkami, ľavé oko opuchnuté tak, že cezeň takmer nevidela, a na živôtku mala pripnutý kus papiera.

„Isabelle!“

Sestra jemne nachýlila bradu, otvorila jedno krvou podliate oko.

„Vianne,“ vydralo sa z nej zachrapčanie. „Ďakujem, že si ma vymkla.“

Vianne podišla k sestre a čupla si k nej.

„Isabelle, si samá modrina a celá krvavá. Čo si...“

Isabelle ako keby chvíľu nechápala.

„Och. To nie je moja krv. Aspoň väčšina nie.“ Obzrela sa. „Kde je Gaët?“

„Kto?“

Isabelle sa vzchopila, no keď sa postavila, takmer znovu spadla.

„Nechal ma tu? Jasne.“ Rozplakala sa. „Nechal ma.“

„No tak,“ prihovorila sa jej Vianne nežne. Pomohla sestre do chladného domu, kde Isabelle z nôh skopla krvou postriekané topánky tak, že narazili o stenu a s buchnutím dopadli na dlážku. Potom prešla do kúpeľne ukrytej pod schodišťom, pričom za sebou zanechávala krvavé stopy.

Vianne zohrievala vodu a nalievala ju do vane, Isabelle sedela na dlážke, zakrvavené nohy vystrela a mierne rozťahla, čosi si mrmľala a utierala si slzy, ktoré sa jej na lícach menili na blato.

Keď bol kúpeľ hotový, Vianne sa vrátila k sestre a začala ju pozorne vy-zliekať. Isabelle bola ako dieťa, poddajné, fňukajúce od bolesti.

Vianne jej porozopínala gombíky na kedysi červených šatách a zlúpla ich z nej, veľmi pozorne, lebo Isabelle vyzerala, že ju zhodí aj závan dychu. Čipkovaná bielizeň bola na niekoľkých miestach zakrvavená. Vianne uvoľnila stiahnutý korzet a nechala ho spadnúť.

Isabelle zaťala zuby a vošla do vane.

„Opri sa.“

Isabelle poslúchla a Vianne naliala sestre na hlavu teplú vodu. Dávala pozor, aby jej nenatiekla do očí. Po celý čas, čo sestre umývala špinavé

vlasy a ubolené telo, Vianne chrľila chlácholivé a bezvýznamné slová, tá riava však mala iba jediný cieľ: upokojiť.

Pomohla Isabelle z vane a osušila ju mäkučkým bielym uterákom. Isabelle na ňu civela s otvorenými ústami a neprítomným pohľadom.

„Nechceš si trochu zdiemnuť?“ navrhla Vianne.

„Spať,“ zamrmlala Isabelle a hlava sa jej kývala z boka na bok.

Vianne jej priniesla nočnú košeľu voňajúcu po levanduli a ružovej vode a pomohla jej obliecť si ju. Isabelle horko-ťažko držala oči otvorené, keď ju Vianne po schodoch viedla do hornej spálne, kde ju uložila pod ľahkú prikrývku. Zaspala prv, než sa jej hlava dotkla vankúša.

* ** *

Isabelle sa zobudila do tmy. Pamätala sa na denné svetlo.

Kde je?

Rýchlo sa posadila, až sa jej zakrútila hlava. Párkrát sa plytko nadýchla a rozhľadla sa.

Horná spáľňa v *Le Jardin*. Jej stará izba. Nemala z toho dobrý pocit. Ako často ju tu madame Tyranka zamkla „pre jej vlastné dobro“?

„Nemysli na to,“ prikázala si nahlas.

A nasledovala ešte horšia spomienka. Gaëtan. Napokon ju predsa len opustil. Myšlienka naňho ju naplnila dobre známym sklamaním, ktoré bolelo až do špiku kostí.

Vari sa v živote *nikdy nepoučí*? Ľudia odchádzajú. Veď to predsa vie. Najmä od nej.

Obliekla si beztvaré modré domáce šaty, ktoré Vianne nechala prehodené cez posteľ, a pridŕžajúc sa železného zábradlia zišla dolu úzkymi schodmi. Každý krok plný bolesti prežívala ako malé víťazstvo.

Prízemie domu bol tiché, niesol sa ním iba tichý zvuk z rádia prerušovaný praskaním spôsobeným statickou elektrinou. Celkom určite to je ľúbostná pieseň od Mauricea Chevaliera. *Dokonalé*.

Vianne bola v kuchyni. Na bleďožltých domácich šatách mala uviazanú kockovanú zásteru, vlasy jej zakrývala kvetovaná šatka. S nožíkom na zeleninu v rukách šúpala zemiaky. Z liatinového hrnca za jej chrbtom sa ozývalo radostné bublanie.

Isabelle sa zo všetkých tých vôní začali v ústach zbiehať slinky.

Vianne sa poponáhľala a od stola v rohu kuchyne chytrou povytiahla stoličku.

„Poď, sadni si.“

Isabelle sa na stoličku zrútila. Vianne jej priniesla misu s tým, čo už nachystala. Veľký kus ešte teplého chleba, trojuholník syra, trochu dulového pyré a niekoľko plátkov šunky.

Isabelle vzala chlieb do červených, doškriabaných rúk, zodvihla ho k tvári a zhlboka vdýchla. Krásne voňal. Roztrasenými rukami vzala nôž a naložila si na chlieb pyré a syr. Keď nôž položila, cinkol. Vzala chlieb a zahryzla doň. Mala pocit, že je to najchutnejší hlt, aký kedy vložila do úst. Chrumkavá kôrka a striedka hebučká ako páperie, maslový syr a ovocie ju privádzali priam do vytrženia. Hltavo zjedla aj zvyšok, takmer si nevšimla šálku *café noir*, čo pred ňu sestra postavila.

„Kde je Sophie?“ spýtala sa Isabelle s lícami vydutými od jedla. Bolo ťažké držať sa spoločenských konvencií a prestať zo slušnosti jesť. Vzala si broskyňu, rukou pohladila jemné chĺpky, aby precítila jej zrelosť, a zahryzla sa do nej. Po brade jej stekala šťava.

„Vedľa. Hrá sa so Sarah. Spomínaš si na moju priateľku Rachel?“

„Ale áno.“

Vianne si naliala do maličkého šálky kávu, priniesla si ju k stolu a sadla si.

Isabelle si odgrgla a rukou si zakryla ústa.

„Prepáč.“

„Myslím, že tento spoločenský prehrešok môžeme prehliadnúť,“ povedala Vianne s úsmevom.

„To nepoznáš madame Dufourovú. Za niečo takéto by po mne celkom určite hodila tehlu,“ vzdychla si Isabelle. Rozbolelo ju brucho, naplo ju na vracanie. Bradu si utrela rukávom. „Aké sú najčerstvejšie správy z Paríža?“

„Na Eiffelovej veži veje vlajka s hákovým krížom.“

„A čo papa?“

„Vraj sa má dobre.“

„Som si istá, že si o mňa robil starosti,“ poznamenala trpkou Isabelle. „Nemal ma posielat' preč. Spravil však niekedy niečo iné?“

Vymenili si pohľady. Opustenosť bola jedna z mála ich spoločných spomienok. Vianne na to však očividne nechcela myslieť.

„Počuli sme, že na cestách vás bolo viac než desať miliónov.“

„Tie davy neboli to najhoršie. Boli sme tam prevažne ženy a deti, Vianne, a starci a chlapci. A oni nás... jednoducho vraždili.“

„Vďaka bohu, je po tom,“ tíšila ju Vianne. „Je lepšie zamerať sa na to dobré. Kto je Gaëtan? Keď si blúznila, vykrikovala si jeho meno.“

Isabelle rýpala do škranbanca na ruke a príliš neskoro si uvedomila, čo robí. Chrásta sa však už odlúpila a na koži sa objavili krvavé kvapôčky.

„Možno to má niečo do činenia s týmto,“ pokračovala Vianne, keď už ticho trvalo príliš dlho. Z vrecka zástery vytiahla zhúžvaný kúsok papiera. Odkaz, ktorý mala Isabelle pripnutý na živôťiku. Celý bol ufúľaný od špinavých, krvavých odtlačkov prstov. Stálo na ňom: *Nie si pripravená*.

Isabelle cítila, ako sa jej pod nohami prepadáva zem. Bola to smiešna, detinská reakcia, prehnaná, a ona si to uvedomovala, no aj tak ju tie slová zasiahli, hlboko zranili. Kým ho nepobozkala, chcel ju vziať so sebou. Musel akosi vycítiť, že jej čosi chýba.

„Nikto,“ povedala namosúrene. Vzala papier a zhúžvala ho. „Je to iba malý klamár s čiernymi vlasmi a vychudnutou tvárou. Nula.“ Pozrela sa na Vianne. „Pôjdem do vojny. Je mi fuk, čo si kto myslí. Budem jazdiť na sanitke alebo šúľať obväzy. Čokoľvek.“

„Božemôj, Isabelle. Paríž je okupovaný. Nacisti majú mesto pod kontrolou. Čo s tým všetkým narobí osemnásťročné dievča?“

„Nebudem sa ukrývať na vidieku, zatiaľ čo budú nacisti ničiť Francúzsko. A buď úprimná, nikdy si sa ku mne nesprávala bohvieako sestersky.“ Uboľená tvár jej strnula. „Odídem, len čo budem schopná chodiť.“

„Isabelle, tu budeš v bezpečí. Iba na tom záleží. Musíš tu zostať.“

„V bezpečí?“ vyprskla Isabelle. „Ty si myslíš, že na tom teraz záleží, Vianne? Poviem ti, čo som videla tam vonku. Francúzskych vojakov, ktorí utekali pred nepriateľom. Nacistov, ktorí vraždili nevinných ľudí. Možnože ty si pred tým dokážeš zatvoriť oči, ja však nie.“

„Zostaneš tu a budeš v bezpečí. Pohovoríme si o tom neskôr.“

„Kedy som u teba bola v bezpečí, Vianne?“ obvinila sestru a zbadala, ako sa jej v jej očiach zableskol pocit krivdy.

„Bola som mladá, Isabelle. Snažila som sa ti byť matkou.“

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.